

Хмельницький Національний Університет
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра міжнародної комунікації та політології

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Рашизм становлення, зміст і наслідки для цивілізації

Назва теми

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Назва

Шифр 22147

Виконав студент групи МВМ-22-1

Підпис

Кирило Бунєєв

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис

Микола Олійник

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

Підпис

Юрій Земський

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри

міжнародної комунікації та політології

Підпис

Ольга Заславська

Ініціали, прізвище

_____ 2023 р.

Хмельницький 2023

ЗМІСТ

Вступ		3
Розділ 1	Ідейні витoki та основи рашизму	6
1.1	Філософські погляди Івана Ільїна як теоретична основа рашизму	6
1.2	Ідеологія рашизму: вплив ідей фашизму, нацизму та більшовизму	12
1.3	Ідея «Євразійства» Олександра Дугіна – фундамент формування ідеології рашизму	19
Розділ 2	Головні принципи і складові рашизму: аналіз та розкриття	27
2.1	Становлення рашизму: Вплив російського імперіалізму і радянського тоталітаризму	27
2.2	Російська православна церква як осередок мракобісся і рашизму	36
2.3	Цивілізаційна концепція «Русского міра» та її вплив на формування рашизму	41
Розділ 3	Практичне застосування рашизму	50
3.1	Вплив рашистської ідеології в суспільну свідомість демократичних країн	50
3.2	«Гібридна війна» як засіб «мирного» упокорення світу	59
3.3	Повномасштабна агресія проти України – агонія рашизму	71
Висновки		79
Список використаних джерел та літератури		83
Додатки		103

ВСТУП

Актуальність теми: «Рашизм» – нова ідеологія російської федерації раніше був маловідомим, а отже, не поширеним терміном. Лише після широкомасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року ця ідеологія опинилася в центрі уваги й багато науковців та політиків почали розглядати «рашизм» як одну з найнебезпечніших ідеологій XXI століття.

Після розпаду Радянського Союзу, в росії стрімко почали поширюватися ідеї реваншу та відродження імперії. На фоні кризових явищ 1990-х років, їх активно підтримало населення. Це дозволило політичному та військовому керівництву росії досить легко об'єднання населення довкола ідеї відновлення «великої росії» та використання задля цього війни проти сусідніх країн. Політичне керівництво Російської Федерації мало власні плани та амбіції, вона втручалася у внутрішні справи країн, включаючи Молдову «Придністров'я», Сакартвело (колишня Грузія) Абхазію та Південну Осетію, а також в Україні окупацією Криму, Донецької та Луганської областей. Це вторгнення демонструє відкриту агресію РФ не лише проти своїх сусідів, але й загрозу для всього цивілізованого світу.

Одним із перших дослідників «рашизму» став американський вчений, історик, професор Єльського Університету – Тімоті Снайдер, якій присвятив свою наукову кар'єру вивченню історії Центральної та Східної Європи після розпаду СРСР. Також він цікавиться історією росії, України та Польщі. Тімоті Снайдер відзначився численними роботами таки як «Роздуми про двадцяте століття», «Криваві землі» Європа між Гітлером і Сталіним», «Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка» де визначив тенденції та явища минулого та основні особливості як здійснюють вплив на сьогодення. Тімоті Снайдер проаналізував та дав характеристику філософії Ільїна та впливу на свідомість Володимира Путіна, ідею євразійства та роль ідеолога Олександра Дугіна в рф, розкрив особливості розвитку і становлення тоталітарного режиму росії.

Також досліджувала дану проблематику журналістка та історикиня Енн Еплбаум. Серед українських істориків, які також вивчають «рашизм», слід

відзначити Олександра Алфьорова, Владлена Мараєва і Володимира В'ятровича, які зробили певний внесок у розуміння та аналіз цього явища в російському суспільстві.

Таким чином можна зробити висновок, що проблема дослідження «рашизму» актуальна та потребує спеціального дослідження з метою розкриття походження цього явища, його ідейної суті та взаємозв'язків в історичному та сучасному контекстах.

Об'єкт кваліфікаційного дослідження: «рашизм» як соціокультурне явище XXI століття.

Предмет: Основні принципи та складові «рашизму».

Мета магістерського дослідження: дослідити розвиток та становлення «рашизму» як одно із найнебезпечніших явищ XXI століття.

Завдання магістерської роботи:

1. Проаналізувати теоретичні основи формування «рашизму» закордонними та українських науковцями. Дослідити вплив фашизму, нацизму та більшовизму на формування «рашизму».

2. Визначити основні принципи та складові «рашизму». Оцінити розвиток та вплив РПЦ на російське суспільство і на демократичні країни.

3. Дослідити розвиток цивілізаційної концепції «русского міра» та вплив пропаганди «рашизму» на розважальну галузь у рф (музика, кіно, ігри).

4. Проаналізувати вплив «рашизму» на зовнішню політику рф, зокрема, через «гібридні війни», як інструмент для упокорення світу.

5. Проаналізувати наслідки дії «рашизму» в ході повномасштабного вторгнення в Україну та розглянути перспективи його агонії.

Методи дослідження. Кваліфікаційна магістерська робота базується на принципах об'єктивності, історизму та системності, що дозволило забезпечити його комплексний характер. Відповідно до мети і завдань роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні наукові методи. Зокрема, порівняльний, дедукції та індукції, системний, статистичний, хронологічний, контент-аналіз, а також модифіковані методи витрат і результативності, витрат

і вигоди, запозичені з фінансового аналізу, легітимізації джерела, застосовуваного в пропагандистському аналізі, тощо. Дослідження опирається на фундаментальні принципи, комплексне використання різноманітних наукових методів і підходів у роботі дозволило проаналізувати процеси, які відбувалися в політичній, соціально-економічній та культурно-духовній сферах росії та призвели до кристалізації нової тоталітарної ідеології – рашизму.

Наукова новизна:

- теоретично проаналізовано та обґрунтовано теоретичні основи формування «рашизму» на основі робіт закордонних та українських науковців – досліджено вплив фашизму, нацизму та більшовизму на формування ідеології рашизму;

- визначено основні принципи й складові «рашизму» та здійснено аналіз розвитку та впливу РПЦ на російське суспільство і на демократичні країни;

- досліджено розвиток цивілізаційної концепції «русского міра» та вплив пропаганди «рашизму» на розважальну галузь у рф (музика, кіно, ігри);

- проаналізовані аспекти впливу «рашизму» на зовнішню політику рф на міжнародній арені та здійснене дослідження поняття «гібридна війна» як інструмент РФ для упокорення світу;

- здійснено детальний аналіз та вплив наслідків дії «рашизму» після повномасштабного вторгнення в Україну та розглянута «агонія рашизму».

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів (дев'яти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (179 джерел, з яких 18 іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг роботи 103 сторінок, з яких 82 сторінки основного тексту

РОЗДІЛ 1 ІДЕЙНІ ВИТОКИ ТА ОСНОВИ РАШИЗМУ

1.1 Філософські погляди Івана Ільїна як теоретична основа рашизму

Рашизм, як будь-яка ідеологія, має свій розвиток та своїх послідовників. Багатьом здавалося, що він почав розвиватися тільки після розпаду СРСР і приходу до влади володимира путіна. Насправді ж коріння рашизму сягає ще початку ХХ століття. Політичні та соціальні зміни, особливо розпад Радянського Союзу, мали глибокий вплив на російський народ. Відчуття невдоволення розпадом радянської імперії та соціальні катаклізми породили ідеї реваншу.

Зрештою, ці почуття переросли в нову ідеологічну парадигму – рашизм. Появу ідеї реваншу та бажання повернути втрачений вплив можна розглядати як реакцію на зміни, що відбуваються в російському суспільстві. Водночас, такі настрої можуть бути зумовлені прагненням відновити престижність становища держави на міжнародній арені. Вона стала засобом легітимізації обґрунтування владою шовістичної брехливої пропаганди, підтримки військових агресій проти своїх сусідів.

З приходом володимира путіна до влади в 2000 році активізувалися імперські настрої серед населення рф, що сприяло розвитку рашистської ідеології на всіх рівнях суспільства. Цьому сприяло нагнітання систематичної імперської пропаганди, мілітаристських настроїв і дезінформація, спрямованих проти інших націй та етносів. Це сприяло посиленню стереотипів, упереджень та викривленню уявлень про світ серед населення рф. Таким чином, розвиток рашизму та імперських настроїв не є новим явищем, але з часом їх вплив та прояви зазнали змін, особливо в контексті геополітичних та суспільних змін як у російській федерації, так і в світі загалом.

Президент рф все частіше активно цитує російського філософа і ідеолога російського фашизму Івана Ільїна. Західні науковці називають Ільїна

«улюбленим філософом Путіна», а «його праці вивчаються в школах, університетах, та є обов'язковими для тих, хто прагне обіймати державні посади, працювати у силових структурах та збройних силах рф» [83].

Для розуміння його філософії та ідей необхідно розібратися в біографії Івана Ільїна, ідеолога російського фашизму. Він народився 28 березня 1883 року в Москві, в родовитій дворянській сім'ї. Його батько був похресником самого Олександра II. 1906 року Іван закінчив юридичний факультет Московського університету, а згодом отримав ступінь магістра державного права, обійнявши посаду приват-доцента Московського університету. Від 1910 року = член Московського психологічного товариства. У травні 1918 року, вже після більшовицького перевороту, захистив дисертацію на тему «Філософія Гегеля як вчення про конкретність Бога і людини».

За результатами захисту отримав два ступеня – магістра і доктора державних наук. Захист Ільїна «отримав певний резонанс, оскільки перед тим, у квітні, був заарештований за підозрою в участі в організації «Добровольча армія». Загалом у більшовицькій Росії його заарештовували шість разів. Двічі він поставав перед судом, обидва рази був виправданий. Востаннє був заарештований у вересні 1922 року й засуджений до смертної кари, яку замінили на вислання — так Ільїн отримав «квиток» на знаменитий «філософський пароплав», на якому восени 1922 року з більшовицької Росії вислали чимало представників нелояльної інтелігенції» [172].

Після депортації Іван Ільїн «оселився в Німеччині, займався науковою діяльністю, виступав зі статтями та лекціями в Російському науковому інституті (РНИ) в Берліні. Деякий час співпрацював з відомим філософом Миколою Бердяєвим, разом вони досліджували проблему «російського релігійного ренесансу». Однак під час спільних досліджень їхні погляди розійшлися» [144].

Філософ Бердяєв виїхав спочатку до Парижа, а потім до Праги, а філософ Ільїн так і залишився в Німеччині. Протягом 1920-х років Іван Ільїн активно

працював у Німеччині та інших європейських країнах, читав лекції та виступав з доповідями.

Він також брав участь в антибільшовицьких організаціях, таких як «Російський Загальновійськовий Союз», зустрічався з представниками білого руху в еміграції. Зокрема у 1924 році в «ході зустрічі з генералом Петром Врангелем у Зеонському монастирі, вони обговорили питання протидії більшовизму. Ільїн справив глибоке враження на Врангеля, вони стали близькими соратниками, а Зеонський монастир перетворили в центр антибільшовицької діяльності» [159].

Іван Ільїн, зокрема, був «видавцем і редактором журналу «Русский колокол» з 1927 по 1930 рік і активно публікував антибільшовицькі матеріали. У відомій заяві, опублікованій в журналі «Возрождение», Ільїн підтримав ідею націонал-соціалізму й фашизму як інструменту боротьби проти більшовизму. Він також співпрацював з такими прихильниками фашизму, як Костянтин Родзаєвський та Анастасій Вонсяцький, які представляли Всеросійську фашистську організацію та Всеросійську фашистську партію. Ці організації перебували в Китаї та США і користувалися підтримкою російських емігрантів» [120].

У 1930-х роках Іван Ільїн був змушений співпрацювати з нацистською владою. Він надіслав «Директиву Комінтерну про більшовізацію Німеччини» до Міністерства внутрішніх справ, але його спроби співпрацювати з владою не дали бажаних результатів. Пізніше Ільїна попросили підтримати антисемітську та расистську політику Адольфа Гітлера, але він відмовився співпрацювати. У 1934 році гестапо обшукали його будинок, заарештувала і допитували його. Знову ж таки, за відмову співпрацювати, Ільїн був виключений з Російського державного інституту, а його зарплата була урізана» [14].

Іван Ільїн після переслідування в Німеччині переїхав до Швейцарії і оселився в містечку Цолікон поблизу Цюріха, де почав активно роздумувати про «майбутнє Росії» і можливий крах більшовицького режиму.

Протягом усього життя він описував природу російської держави, спосіб життя російського народу, проблеми державного управління та характеристики ідеального російського правителя. Особливу увагу він приділяв «релігійній свідомості» як важливому аспекту російського народу.

Праці Ільїна містять низку суперечливих і неоднозначних ідей і тверджень, які мали особливий вплив на свідомість президента рф. Володимир путін є переконаним прихильником Івана Ільїна і використовує його ідеї в державній політиці. Він активно посилається на праці Ільїна і впроваджує концепції у власну діяльність.

Значна частина академічної спільноти вивчала праці Ільїна і розуміє їхній вплив та специфічні погляди. Наприклад, професор Тімоті Снайдер неодноразово підкреслює, що ідеї Ільїна набули популярності в російській федерації через їхній потенціал легітимізації фашизму. Ільїн в своїх роботах на його думку зображує росіян, як божий народ який страждає від власного вибору, в свідомості філософа є те що допоможе російському народу вирватися від коло страждання. Тімоті Снайдер зазначає, що «філософські думки Ільїна формує російський християнський фашизм, в його роботах постійно зустрічається поняття «право» або «правосвідомість, право на думку філософа, воно втілювало надію на те, що росіяни стануть «учасниками універсальної свідомості», яка дозволить Росії створити «сучасну державу» в якому виправдовується метафізичне та моральне утворення політичного тоталітаризму, також він описує зовнішніх ворогів як про «духовні загрози», способи представити неспроможність верховенства права як російську чесноту, зображує економічну нерівність, як «національну невинність» [129].

Ми поділяємо думку Т. Снайдера, що головною ідеєю Ільїна було поєднання світської влади з духовною владою над народом. Він також підкреслив, що Ільїн «бачив росіян як богів, які роблять помилки, а народ страждає від наслідків їхніх дій». Ільїн закликає до боротьби і розвитку російської духовності. Важливим аспектом праць Ільїна є його «постійний акцент на ідеях відомого німецького філософа Фрідріха Гегеля». Гегель також

підкреслював важливість взаємодії світського і духовного у функціонуванні суспільства. Посилаючись на думку Гегеля, Ільїн намагається донести, що ця взаємодія є ключем до розвитку російської національної та етнічної ідентичності. Він підкреслює, як ці ідеї можуть бути використані для створення сильної і єдиної Росії, де духовні цінності співіснують зі світською владою, гарантуючи гармонію і стабільність. Таким чином, Ільїн «виступає за комплексний підхід до управління та суспільного розвитку, заснований на поєднанні різних аспектів влади, і закликає росіян прагнути до розвитку духовних цінностей свого народу» [7].

Іван Ільїн розвивав ідеї щодо ролі вождя нації та необхідності міцного керівництва в Росії. Він «вірив у важливість сильного правителя, який би уникав помилок попередників і забезпечував стабільність та порядок у країні». На його переконання «правитель повинен мати велику відповідальність перед нацією та вести її до високої мети». Він вважав, що правитель має бути вождем, який об'єднує народ навколо спільних цінностей і прагнень. Ільїн також «закликав до того, щоб правитель був віддалений від мас і мав можливість взяти на себе важкі рішення, які б враховували загальний інтерес країни. Іван Ільїн також висловлював підтримку монархізму». Він ретельно «розробляв і розвивав цю ідею до фанатизму, особливо у своїх працях після заслання у 1921 році, коли співпрацював з антибільшовицькими організаціями. Звідси витікала його ідея, що монархія могла б потенціал повернути стабільність і порядок Росію. Він бачив у монархії символ єдності, який дозволить подолати кризу і призведе до відродження національної духовності. Водночас він високо цінував роль світської влади і ретельно пов'язував її з духовним виміром» [87].

Про Україну Іван Ільїн також не забував. Після розпаду російської імперії та утворення УНР він не сприймав українців як окрему націю, здатну функціонувати відокремлено від росії. Після заслання, він активно обговорював у антибільшовицьких організаціях долю України в складі росії. Іван Ільїн під час з'їзду «білих» організацій у Румунії у 1938 році зазначав, що «Україна визнається найбільш загрозованою частиною Росії в сенсі відділення і

завоювання». На його думку, «український сепаратизм є явищем штучним», не має «природного розвитку» і був «позбавлений реальних підстав». Ільїн вважав, що Україна виникла «з честолюбства ватажків і міжнародної завойовницької інтриги». Також, розповсюджував наратив українці, як малороси, є «гілкою єдиного слов'яно-російського народу», і ця гілка не має причин ворогувати з іншими гілками. Він пропагував відому імперську тезу, що «Малоросія і Великоросія пов'язані воєдино» за різними аспектами, такими як релігія, географія, історія та політика. Він також стверджував, що іноземці, які намагаються втручатися в внутрішні справи росії щодо України, «оголошують цим всій Росії вікову боротьбу» [171].

Ідея Ільїна про Україну суттєво вплинула на свідомість російського президента, зокрема Володимира Путіна. У його виступі на питання журналістів під час прес-конференції він стверджував, що «Україна – це проект Володимира Леніна». Таке твердження, ніби Ленін заклав будівництво майбутньої української держави від більшовиків, виглядає абсурдно та не логічно, маючи імперські замаху [149].

Це також підштовхнуло Путіна написати статтю, в якій він описував єдність українців та росіян, намагаючись посилатися на «історичні джерела та факти». Однак фактично ця стаття виглядає як спроба виправдати експансію та постійне зацікавлення у справах України. Після публікації статті «українські науковці-історики розгромили і спростували наративи Путіна, аргументуючи, чому українці не мають спільного з Росією. Зокрема це було зроблено істориком Кирилом Галушком» [156].

Тому й не дивно, що російський президент Володимир Путін постійно використовує слова Ільїна у своїх промовах, наголошуючи, що Україна – це штучна країна без власної історії, культури та розвитку. Він використовує цей наратив як частину своєї політики звинувачуючи в «антиросійських» позиціях в країн Заходу та своїх сусідів.

Можна зробити висновок, що Іван Ільїн став один найбільш улюбленим історичним діячем для Володимира Путіна, проаналізувавши його філософські

погляди ідеолога російського фашизму, можна зрозуміти, що ідеї поєднання світської і духовної влади, а також принципи функціонування влади правителя на російській народ, імponує російському президенту Володимира Путіна. Після прочитання праці Володимир Путін почав цікавився історією як інструмент для впливу на маси і зміни думки, тим самим переписує історію.

Багато науковців відзначають схожість поглядів Івана Ільїна та володимира путіна, але водночас вказують на те, що російський президент не підтримує всі ідеї та принципи Ільїна. Це зумовлено тим, що Путін є продуктом радянської епохи, в якій існувала підтримка політики Й. Сталіна та Л. Брежнєва.

Додатково, варто зазначити, що Путін працював як представник КДБ, що надало йому можливість користуватися певними перевагами, недоступними звичайним громадянам СРСР, такими як прочитання забороненої літератури, зокрема праць Ільїна. Розпад Радянського Союзу можна розглядати як важливу подію, яка вплинула на погляди та ситуацію в РФ. Багато експертів розглядають розпад СРСР як геополітичну катастрофу ХХ століття для Росії та її лідера Володимира Путіна. Іван Ільїн був прихильником монархізму і не сприймав ідею більшовизму. Він прагнув відновлення російського царизму та встановлення тоталітарного режиму. Однак, незважаючи на різні погляди і симпатію політичним режимам, вплив І. Ільїна має важливе значення для російського президента, який активно наслідує та провадить його концепції в реальність.

1.2 Ідеологія рашизму: вплив ідей фашизму, нацизму та більшовизму

Рашизм, як нова ідеологія, ґрунтується на принципах людиноненависницьких ідеологій ХХ століття, таких як більшовизм, фашизм і нацизм. Після повномасштабної вторгнення в Україну, «рашизм» включений до переліку небезпечних ідеологій ХХІ століття.

Західна наукова спільнота не може знайти єдиного погляду щодо терміну «рашизм» у контексті політичного режиму та ідеологічної доктрини російської федерації. Наприклад, американський Тімоті Снайдер використовує термін «шизофашизм» для опису політичного режиму та ідеологічної компоненти в російській федерації аргументуючи його, зокрема, аналізом психотипу апологетів путінізму Олександра Дугіна та Олександра Проханова. Снайдер «звертає увагу та підкреслює, що в російському контексті термін «фашист» застосовується до будь-якого політичного опонента, який не підтримує імперські, шовіністичні та консервативні погляди на життя в рф» [130].

В той же час, на думку американської журналістки та публіцистки Енн Еплбаум, доцільніше застосувати термін «рашизм», як такий, що вказує на особливості російською версією ідеології фашизму і є «конкретніший і кориснішим» [143].

«Рашизм» можна охарактеризувати як російську тоталітарну ідеологію, що включає в себе елементи фашизму, нацизму, більшовизму, монархізму та релігійного фундаменталізму. Хоча він більше ґрунтується на більшовизмі, фашизмі і нацизмі.

Рашизм має певні риси, такі як расова нетерпимість, ксенофобія, гомофобія, шовінізм, імперіалізм і мілітаризм. Він спрямований проти будь-якої форми різноманітності, спонукаючи до дискримінації та насильства на основі расових, етнічних чи інших ознак. Рашистські ідеали сіють розбрат і ненависть, вказуючи на перевагу одних над іншими, що в свою чергу породжує конфлікти та загрозу миру. Ця ідеологія особливо небезпечна через свою здатність мобілізувати прихильників «руссаго міра» під виглядом захисту власної раси або культури. Вона «поширюється як в суспільних структурах, через інтернет та соціальні мережі, зловживаючи свободою слова та використовуючи маніпулятивні методи в демократичних країнах» [164].

Для того щоб зрозуміти як він увібрав з всіх ідеологій необхідно розібратися у сутності ідей, які пропонували людям і проживали у двадцятому столітті, ці ідеології мають вплив й сьогоднішній день.

Фашизм одна із найбільш розповсюдженою ідеологією після Першої світової війни. Почав виникати в Італії, її засновником називають Беніто Муссоліні, який був розчарованим у демократичному інституті, який не зміг впоратися з кризою і викликами. Тому він запропонував свою ідею, який зміг об'єднати і вирішити економічні та політичні проблеми за допомогою диктатури в тяжких рукавицях, згодом це перетворило на *fashismo* від лат. *Fascis* – в'язка хмизу.

Фашизм згодом все більш популярним для італійців і подія, яка змінила хід історії «Похід на Рим» 30 тисяч вірних прихильників озброювались зброєю і рухались в напрямі до Риму, уряд на чолі Луїджи Факта намагалися розігнати їх застосовуючи силу, але «король Італії Віктор Еммануїл відхилив наказ внаслідок цього пішов у відставку, похід на Рим став успіхом для Беніто Муссоліні. Вже 31 жовтня король призначив його прем'єр-міністром Італії» [88].

Перед парламентськими виборами 1924 року Б. Муссоліні провів закон, який гарантував партії–переможниці на виборах 2/3 місць у парламенті. «Опозиція, комуністи, соціалісти і ліберали, об'єдналася в «Авентинський блок» проти фальсифікації виборів. На чолі блоку став Джакомо Маттеоті, який 1 червня 1924 року виступив в парламенті, звинувативши у фальсифікації виборів і вимагавши їх анулювати. Через 10 днів його викрали і вбили. Опозиція покинула зал, намагаючись паралізувати роботу парламенту, але це не вдалося. Після цього почалися репресії і погроми опозиції, згодом були прийняті закони, які забороняли всі політичні партії і громадські організації, крім фашистських» [13, с. 33-34]

Невдовзі Б. Муссоліні запровадив корпоративну систему, в якій кожна корпорація об'єднувала представників промисловців, фермерів, профспілок і функціонерів партії. На початку цей корпоративізм давав позитивні результати, спрямовуючи зусилля на вирішення соціальних питань. Однак з часом виявилось, що ця «система має й свій негативний бік: розвиток економіки ставав повільним, і підприємства зазнавали стагнації і збитки» [77].

Фашизм пропонував італійцям альтернативу монархічному та демократичному устрою держави. Особливі «риси фашизму виявлялись у прославленні лідера, мілітаризації всього суспільства, встановленні тотальної пропаганди, реваншистських настроїв, спрямованих на створення імперії, боротьбі з «внутрішніми ворогами» і встановлення тоталітаризму» [15].

Фашизм, подібно до інших ідеологій у ХХ столітті, виник в умовах кризи, коли демократичні інститути не змогли впоратися з труднощами та забезпечити гідне життя громадян і ветеранів війни. Він з'явився, як реакція на наслідки Першої світової війни, фашизм поширився не тільки в Італії, а й Франції, Німеччині, Іспанії, Португалії, а також країнах Латинської Америки, таких як Аргентина, Чилі, Перу, Парагвай, Мексика та Бразилія.

Ідейним побратимом фашизму був німецький націонал-соціалізм або ж нацизм. Це ідеологія та практика яка ввібрала в себе елементи фашизму, проте вона відрізнялася тим, що пропагувала вищість арійської раси, зокрема німців, над іншими расами. Також нацизм акцентував на расизмі, ксенофобії та антисемітизмі. Ідеологом нацизму був Адольф Гітлер, «колишній художник і ветеран Першої світової війни, який не прийняв Версальський мирний договір, який завершилося поразкою Німеччині» [18].

Поживним бульйоном для нацизму стала ганебна поразка Німеччини в I світовій війні, принизливий Версальський договір, катастрофічне становище в економіці та соціальній сфері. Німці «вважали себе обманутими й приниженими. Тому ідеї Адольф Гітлер, який пропагував ідеї реваншу й помсти країнам-переможцям, швидко стали популярними» [108].

Нацизм, як нова ідеологія, почав набирати обертів завдяки активним пропагандистським виступам Адольфа Гітлера. З кожним днем все більше людей ставали прихильниками та симпатизували ідеї нацизму. Після виборів 1933 року, коли Адольф Гітлер прийшов до влади, ставши канцлером Німеччини, він оголосив про створення Третього Рейху. «Ідеологія нацизму поширювалася через радіо, літературу та кінематограф, як ефективному засобу впливу на свідомість німців. У більшості німецьких фільмів і радіопередач

1930-х років використовували пропагандистські стереотипи, стандарти та упередження щодо євреїв та комуністів, як загроза німецькій державності. На посаду міністра пропаганди був призначений колишній журналіст і ідеологічний прихильник нацизму –Йозеф Геббельс» [151].

Саме Й. Геббельсу приписують відому фразу: «Чим жахливіше брехня, тим охочіше натовп вірить в неї». Насправді «Геббельс ґрунтував свою діяльність на схожих п'ятьох принципах: напівправди, «великої брехні», простоти, зрозумілості, повторення. Вони мали великий вплив на німецьке суспільство, й дозволили нацистам отримати підтримку більшості німців для проведення війни та вчинення найжахливіших злочинів у роки Другої світової війни» [107].

Ідеологія нацизму була визнана на Нюрнберзькому процесі «злочинною, а провідні нацистські керівників засуджені за злочини проти людства до смертної кари та тривалих термінів ув'язнення» [132].

Ще одним ідейним джерелом «рашизму» був більшовизм.

Ідеологія більшовизму бере початок з 1903 року, коли на II з'їзді Російська соціал-демократична робітничої партії (РСДРП), більшість голосів отримали прихильники Володимира Ульянова (Леніна)[74].

Ленін та його прихильники ставили за мету покінчити з монархією в Росії. Задля цього вони були готові використовувати будь-які методи: індивідуальний терор проти посадовців, грабунок банків «на справу революції», збройне повстання... Після повалення царського режиму в ході революції більшовики планували встановлення диктатури пролетаріату та фізичне винищення представників «експлуаторських класів». Першою пробою сил стала революція 1905-1907 р., яка зазнала поразки. Ленін та низка його соратників втекли закордон. На думку В. Леніна дана революція була «фінальним акордом репетиції» повалення монархії в Російській імперії»[118]. Відтак, вважав вождь більшовиків, необхідно готувати соціалістичну революцію з метою встановлення «дисципліновану однопартійну систему і «диктатуру пролетаріату» [30].

Окрім цього Ленін теоретично обґрунтував союз робітників і селян під керівництвом міського пролетаріату, як основу побудови держави. Він вважав, що необхідно створити державні органи, які будуть активно боротися з контрреволюційними спробами й бунтами, а також визначив завдання соціалістичного суспільства із захисту держави від зовнішніх загроз. Ці ідеї лягли в основу більшовицької ідеології –«ленінізму» [94,с. 502].

Звернімо увагу, що на словах В. Ленін виступав за рівноправ'я націй, надання їм права на самовизначення аж до відокремлення. На практиці ж «жорстко відстоював ідею боротьби за усунення національних бар'єрів і будівництва суспільства на засадах пролетарського інтернаціоналізму. Лише як тактичну поступку він допускав можливість створення федерації радянських республік» [29, с. 388-389].

Перша світова війна пришвидшила визрівання в росії революційної ситуації. Величезні втрати на фронті та брак хліба в містах спричинили її переростання в Лютневу демократичну революцію 1917 року. За допомогою німецького Генерального штабу в квітні В. Ленін з найближчими соратниками повернувся з еміграції до столиці й відразу закликав боротися за переростання демократичної революції в соціалістичну й негайне припинення війни, що було б платою Німеччині за допомогу.

Провальна політика Тимчасового уряду, загроза економічної катастрофи та деструктивні дії більшовиків і лівих есерів спровокували спробу генерала Лавра Корнілова вчинити військовий переворот. Тимчасовий уряд з допомогою до різних політичних сил, зокрема й більшовиків, придушив Корніловський заколот. Проте «подальша діяльність більшовиків із дискредитації влади та розхитування ситуації в країні, змусили Тимчасовий уряд розпочати переслідування їхніх лідерів» [47]. Але було пізно. 24-25 жовтня 1917 року більшовики здійснили збройний перевороті захопили владу. «Юридично вони оформили це рішеннями II з'їзду Рад» [50].

Захоплення влади більшовиками викликало опір різних соціальних верств та політичних сил, що призвело до громадянської війни 1917-1923 років.

Основними противниками більшовиків були білогвардійці(монархісти), які виступали проти перевороту. На чолі білогвардійського руху стояв колишній командувач російської армії, Антон Денікін. Задля перемоги у війні «більшовики часто закривали очі на мародерство під гаслом «Грабуй-награбоване», а також запровадити «червоний терор» проти контрреволюціонерів і продрозкладку для «викачування» хліба в селян. Провідним органом боротьби з опонентами була Надзвичайна комісія по боротьбі з контрреволюцією під проводом Фелікса Дзержинського» [178].

Після перемоги в громадянській війні, більшовики зіткнулися з глибокою економічною кризою та масовим антирадянським повстанським рухом. Це змусило Леніна та його партію прийняти в 1921 році «Нову економічну політику (НЕП), спрямовану на відбудову країни та повернення на бік більшовиків селян через заміну продрозкладки продподатком»[161].

Після впровадження НЕПу, «смертельно хворий на сифіліс Ленін у 1924 році помер. Його соратники почали боротьбу за владу, головними в цій боротьбі були Лев Троцький і Йосиф Сталін. Троцький недооцінивши Сталіна, програв в цій боротьбі і втік за кордон» [27].

Йосиф Сталін ставши лідером країни, поступово зосередив в своїх руках безмежну владу і у 1929 році скасував НЕП. Опоненти Сталіна, справжні чи гіпотетичні, були репресовані під час сталінських чисток у 30-40 роках. Сталін встановив адміністративно-командний режим відомий як «сталінізм». В його основі: культ вождя, планова економіка, тотальна цензура, репресії доноси, штучний голод, тотальна пропаганда.

Зокрема, сталінізм має серйозний вплив на всі нації та народи, і його наслідки відчуються й сьогодні. Селян та опозиціонерів, які не погоджувалися з владою більшовиків, «переслідували та розстрілювали, а політичні вбивства спрямовувалися проти діячів, яких Сталін вважав основною загрозою для своєї влади, таких як білогвардійці (Врангеля, Міллера), українські лідери (Петлюра, Бандера, Коновалець) і серед його опонентів, наприклад, Льва Троцького» [49].

Сталінізм породив особливий привілейований клас – номенклатуру, яка залишається проблемою для країн СНД після їх розпаду. Цей клас складався переважно з чиновників та партійних діячів, що мали близькі стосунки з «вождем народів». Вони «зловживали своєю владою та мали можливість вести розкішне життя, ігноруючи принципи скромності, які висловлював Ленін. Більшовицька номенклатура активно приховувала цю розкіш від народу, щоб уникнути розголосу про «більшовицьку еліту». Вони також конкурували за своє місце під сонцем, отримане завдяки ласкавості Сталіна» [140].

Перемога в Другій світовій війні більшовицькі режими поширилися на Угорщину, Румунію, Польщу, Болгарію, Литву, Латвію, Естонію та інші країни Європи. Пізніше вони розповсюдилися в країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

З певними змінами більшовицький режим протримався до 1991 року, коли розпався СРСР. У 1994 році Росія проголосила себе його наступником. Більшовизм (ленінізм) служив основою для формування сучасного гіпертрофованого фанатизму, який переріс у сучасний рашизм. Під керівництвом володимира путіна рф використовує тактики, такі як загрози застосування ядерною зброєю, дезінформація та терор проти опонентів. За словами українського історика Станіслава Кульчицького, «сучасний рашизм має багато спільного з більшовизмом (ленінізмом)» [48].

Можна зробити висновок, що фашизм, нацизм і більшовизм відіграли значну роль у формуванні рашизму. Рашизм увібрав в себе різні аспекти з кожної з цих ідеологій, що призвело до страждань сотень тисяч людей. На сьогоднішній день ми повинні розуміти і вивчати історію цих ідеологій, щоб уникнути повторення подібних страшних подій у майбутньому і сприяти спільному розумінню та миру в сучасному світі.

1.3 Ідея «Євразійства» Олександра Дугіна – фундамент формування ідеологія рашизму

Після аналізу філософських поглядів Івана Ільїна та ідеологій фашизму, нацизму й більшовизму, ми можемо перейти до питання про сучасний рашизм. Зазначимо, що абсолютна більшість дослідників вказують, що вирішальну роль у формування рашизму відіграв «мозок Путіна», один з авторів ідеї «русского міра» Олександр Дугін [54].

Він, народився в 1962 році в родині офіцера головного розвідувального управління (ГРУ). Вже в підлітковому захопився окультизмом, язичництвом неофашизмом і неонацизмом. У 1970-х роках, під час навчання в Московському авіаційному інституті, він вступив до гуртка «Чорний орден СС», де пропагувалися окультний фашизм та язичництво. Молодого Дугіна «затримали КДБ за поширення забороненої літератури та виключили з інституту. Наприкінці 80-х років, Дугін приєднався до фашистської організації «Пам'ять», погляди якої суттєво вплинули на його світогляд» [37].

У 1990 роках Олександр Дугін приєднався до Націонал-Більшовицької партії, лідерами та ідеологами був Едуард Лимонова та Єгор Летов пропагували ідея більшовизму, як основ розвитку суспільства та національні винятковості росіян. Партія вважалася маргінальною, оскільки її погляди відхилялися від загальноприйнятих норм і цінностей після розпаду СРСР. Після вступу до Націонал-Більшовицької партії Олександр Дугін став «зосереджуватися на язичництві, містицизмі, окультизмі, сатанізмі та вчення телеми Алістера Кроулі. У серпні того ж 1992-го Росію на запрошення Дугіна відвідав Жан-Франсуа Тіріар. А рік потому – Крістіан Буше, голова французького відділення Ордена Східних Тамплієрів, які проповідували телему. Ця філософська течія, яка пропагує індивідуальність людини за принципом «Роби, що волієш», поклоніння божествам і проведення ритуалів, описаних у «Книзі Закону». Після запрошення він захопився вченням і записав Кроулі в основоположники «неоевразійства», а себе – в «тамплієри 5-го розряду» [120].

Згодом, з невідомих причин, він відмовився від телеми та перейшов до православ'я. Олександр Дугін був «противником першого президента рф Бориса

Єльцина, який підтримував ринкові реформи, налагодження відносин з США та країни ЄС» [38].

Крім того, Олександр Дугін заснував рух, який мав об'єднати всіх, хто виступав проти втручання Заходу. Був прихильником фашизму, націонал-більшовизму і нацизму. В 90 роках він висунув ідею «євразійства», яка стала важливою складовою концепції практичного рашизму. Прихильність О. Дугіна ідеям фашизму, нацизму, націонал-більшовизму, пропаганда ненависті й ксенофобії щодо інших держав лягли в основу започаткованого ним «неоєвразійства».

Ідея євразійства виникло ще з початку ХХ століття тоді сприймалося як нова ідея без конкретики, вона ґрунтувалося на міфі що «Росія-Третій Рим», що вона повинно захисти їх від бід і криз державності. Концепція євразійства почала набирати нові оберти, багато російської інтелігенції симпатизували цій ідеї. Засновниками цієї концепції був економіст-географ Петро Савицький і філософ Микола Трубецькой. Прихильниками євразійства були видатні діячі еміграції: Микола Алексєєв, Георгій Вернадський, Лев Карсавін, Василь Нікітін, Борис Ширяєв. Зазначимо, що «прихильники євразійства спочатку вірили в ідеальне майбутнє Росії, сприймали більшовицький переворот, як тимчасове явище, що рано чи пізно тоталітарний режим впаде і настане рівність народів. В 1930 роках серед прихильників євразійства через різне бачення «майбутньої Євразії» стався розкол, а сам рух вичерпав себе» [5].

Нове дихання в ідею євразійства вніс «видатний учений і теоретик» Лев Миколайович Гумільов, син поета Миколи Гумільова і поетеси Анни Ахматовою. Лев Гумільов, пережив переслідування КДБ і застінки ГУЛАГу. Вчений-самоучка зробив помітний вклад вивчення етносів» [40]. Він висунув «Пасіонарну теорію етногенезу». Вона «ґрунтувалася на ідеї, що народи формуються через спільні подорожі, міграції, що викликають певний емоційний заряд або «пасію», описує історичний процес як взаємодію та розвиток етносів з утворюючим ландшафтом та іншими етносами» [97].

Теорія євразійства, розвинута Гумільовим, «розглядала Євразію, як спільний культурний, історичний та географічний простір, що об'єднує різноманітні народи та цивілізації. Він підкреслював «важливість взаємодії та обміну між різними народами цього регіону в історичному контексті. Його дослідження і теоретичні висновки сприяли розумінню спільних історичних коренів та впливу міжкультурних контактів на розвиток цілої євразійської спільноти» [51. С 162-164].

Звернімо увагу, що О. Дугін, вульгаризував ідеї Гумільова, підмінивши їхню гуманістичну сіть ідеями фашизму, націонал-більшовизму та нацизму. Відтак «поняття «Євразія», «євразійство» почали використовуватися для підтримки фашистських поглядів в Росії» [146].

На формування світогляду О. Дугіна мали ідеї «французького теоретика конспірології Жана Парвулеско, лідера неофашистської організації «Nouvelle Droite» Алана де Бенуа, чилійського дипломата, екзотерика і прихильника неонацизму Мігеля Серрана, а також бельгійського теоретика традиціоналізму і націонал-комунізму (або більшовизму) Жан-Франсуа Тіріара» [72].

Сам О. Дугін зазначав, що на формування світогляду значний вплив мали «німецький теоретик нацизму Карл Шмітт, німецький філософ Мартін Гайдеггер, італійський філософ Юліус Евола, які захищали ідеї фашизму, традиціоналізму, маскулізму і окультизму. Також важливим для нього був британський теоретик геополітики Гелфорд Маккіндер, який вперше висунув концепцію «Гартленду» (серцевини землі) і розглядав світ як поділений між континентальною та океанічною півкулею» [69].

Звернімо увагу, що О. Дугін розвинув «ідеї німецької геополітичної теорії про «простір», «колоніалізм», вищість одних рас і цивілізацій над іншими. Зокрема, він різко критикує західні країни, стверджує, що володимир путін «Вирок Заходу», закликає до поєднання духовної й світської влади, також закликає до побудови тоталітаризму й фашизму» [127].

Натомість, росія в його уяві «це фортеця, яка протистоїть «західному впливу» і виступає, як «опора традиційних цінностей». В книзі «Основа

геополітики, геополітичне майбутнє Росії» Олександр Дугін висловлює ідеї, закликає «захопити і знищити Україну, як окрему державу, що може загрожувати існуванню Євразійської імперії. Зокрема він сприймає Україну як інструмент США у боротьбі з Росією: «Факт існування «суверенної України» є на геополітичному рівні оголошенням Росії геополітичної війни» [3].

Під терміном «Євразійство» він має на увазі росіян як окрему цивілізацію, що існує на континенті Євразії. Його концепція євразійської імперії передбачає «простір від Владивостока аж до Дубліна» [31].

У книзі «Четверта політична теорія» О. Дугін «розглядає лібералізм, як домінуючу ідеологію в світі, критикує перетворення в глобалізм і стверджує, що ідея застаріла в епоху постмодерну, коли інші культурні та цивілізаційні варіанти стають більш важливими і різноманітними. Він пропонує створити альтернативу традиційним ідеям, таким як комунізм, лібералізм і фашизм, але відкрито натякає на свою підтримку фашизму» [32]

У книзі «Теорія мультиполярного світу», О. Дугін описував важливість Росії, як окремого полюсу, який повинен мати домінуючий і впливовий статус по всьому світі. Ця книга вийшла спочатку російською мовою, а потім англійською для американської та європейської аудиторії. У своїх виступах та інтерв'ю з іноземними журналістами, О. Дугін «закликав до того, щоб США послабили свій вплив в Європі і брали до уваги Росію. Неодноразово він наголошував перед західною аудиторією про її потужність» [33]

Вплив Олександра Дугіна на президента володимира путіна і на громадян рф дійсно є значними. Він активно виступав на телебаченні, публікував статті та книги, був популярним учасником телевізійних шоу. Його «ідеї щодо євразійства поширювалися серед росіян протягом тривалого періоду, зокрема з початку 2000-х років, у 2005 році Олександр Дугін заснував «Міжнародний Євразійський рух», а 2008 році став неофіційним ідеологом домінуючої партії «Єдиної Росії». Олександр Дугін є членом Ізборського клубу, члени якого прагнуть відновити імперію та мають вплив на російського президента через його радників» [133].

У 2012 році О. Дугін стає членом Експертно-консультаційної ради на чолі колишнього бізнесмена Сергія Нарішкіна, який на сьогоднішній день займає посаду Головного управління розвідки РФ. Важливо відзначити, що Олександр Дугін вдало передбачив деякі події, війна з Грузією (Сакартвело) та російське вторгнення в Україну, а саме анексію Криму та конфлікт на сході України. У 2014 році, після Євромайдану і загострення кризи в Україні, Олександр Дугін закликав до захисту російськомовного населення, закликав до повномасштабного вторгнення в Україну і геноцид українців.

Проте варто відзначити, що не всі ідеї Олександра Дугіна отримали підтримку з боку російської влади. Після підписання Мінських угод у 2015 році вплив Дугіна зменшився, його відсторонили від викладацької діяльності. Протягом певного часу було затишшя, але він продовжував виступати з лекціями та доповідями.

У подальшому, перед російським вторгненням в Україну, Олександр Дугін «закликав президента володимира путіна до рішучих дій і проведення повномасштабного вторгнення, а також розв'язання «українського питання». Події 2022 року свідчать про те, що вторгнення в Україну відбулося, як він передбачав. Після загибелі дочки Дарії вплив Олександра Дугіна почав зростати, його ідеї та вплив на громадян РФ та російського президента володимира путіна стали предметом дослідження і аналізу [68].

Крім того, Олександр Дугін «закликав путіна підтримати терористичну організацію Хамас, яка вчинила теракти в Ізраїлі 7 жовтня 2023 року. Незважаючи на це, ізраїльський уряд намагається підтримувати відносини з РФ, нехтуючи вторгненням в Україну». Дугін аргументував тим, що, на його думку, «Ізраїль виступає маріонеткою США, яку підтримують глобалісти. Його цитата вказує на те, що, незалежно від ставлення до євреїв і мусульман, для нього принципово, що Іран є другом, союзником і братом, який підтримав Росію в скрутний момент, у той час як Ізраїль не робив цього. Він характеризує Ізраїль як васала США». Дугін сприймає «Іран як союзника, якого слід підтримувати, і вважає всі консервативні сили, що протистоять глобалізму, сприймати за

союзників. Він також вказав, що глобалісти з США, які ведуть війну в Україні, повністю підтримали Ізраїль, порівняно з менш серйозною підтримкою України» [52].

Слід також враховувати такі аргументи, що Олександр Дугін має значний вплив на владу РФ. По-перше, Олександр Дугін є висококваліфікованим пропагандистом і вже давно активно використовує свій вплив. Він може ефективно донести свої ідеї і впливати на свідомість громадян і навіть на президента Володимира Путіна через засоби масової інформації, соціальні мережі та ЗМІ.

По-друге, що він має давні зв'язки з вищими посадовими особами в Кремлі і є членом Ізборського клубу. Це дозволяє йому впливати на політичні рішення через свої зв'язки та ідеї, навіть якщо він не займає високі посади або не має прямого доступу до президента РФ. Олександр Дугін має налагоджені зв'язки з головою нацгвардії РФ Віктором Золотовим і головою управління розвідки Сергієм Нарішкіна.

По третє, його «передбачення» і ідеї «євразійства», починають реалізовуватися та стають частиною російської політики, і практичне застосування цих ідей може впливати на всі аспекти суспільства на свідомість громадян РФ та президента Володимира Путіна.

По-четверте слід зазначити, що Олександр Дугін не лише має вплив у Російській Федерації, але також, зокрема, в Україні. Він взаємодіяв з постатями, які виступали проти приходу до влади Віктора Ющенка, серед яких «Олексій Аристович (член «Братства»), Дмитро Корчинський (колишній член УНСО, голова «Братства») та Наталія Вітренко (Партія Регіонів), які виступали проти «Помаранчевої чуми» [85].

Отже, підсумовуючи потрібно наголосити що ідейними витокami рашизму є філософські погляди Івана Ільїна щодо поєднання світської і духовної влади під омоформом правителя. Саме такий підхід імпонує російському диктатору Володимиру Путіну який трактує розпад Радянського Союзу, як геополітичну катастрофу ХХ століття.

Іншими ідейними джерелами рашизму стали фашизм, нацизм і більшовизм з їхнім нетерпінням інакомислення, терористичними методами досягнення цілей, нехтуванням правами людини, концтаборами, війнами тощо.

Ідеї ж євразійства, тиражовані пропагандою російської федерації, мають великий вплив на свідомість мас та стали основою для формування ідеології рашизму, який сьогодні загрожує життю громадян України та світу.

РОЗДІЛ 2. ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ РАШИЗМУ: АНАЛІЗ ТА РОЗКРИТТЯ

2.1 Становлення рашизму: Вплив російського імперіалізму і радянського тоталітаризму

Царська росія та радянський союз були імперіями, які існували впродовж кількох століть. Російська імперія існувала протягом 300 років, у той час як Радянський Союз лише 69 років. Багато європейців та американців не можуть зрозуміти чому росія перетворилася на нацистську державу, а росіяни стали рашистами. Для того, щоб зрозуміти шлях розвитку рф необхідно зазирнути в минуле в якому криється розгадка причин становлення диктатури і бажання реваншу в росіян та російської політичної еліти.

Сучасна росія колись була стрижнем імперії під назвою СРСР (Радянський Союз), яка виступала важливим гравцем на світовій арені була одним провідних членів антигітлерівської коаліції, яка перемогла в II світовій війні та конкурувала зі США в холодній війні. СРСР переживав періоди перемог і труднощі. Проте від середини 70-х до 80-х років тоталітарна країна вичерпала потенціал для розвитку й потрапила в кризовий стан, який отримав назву «застій» [65].

Прихильники сталінізму серед партійних чиновників були незадоволені політикою Михайла Горбачова, бачили в ній загрозу державі, за підтримки члена Політбюро, секретаря ЦК КПРС Єгора Лігачова, різко критикували його реформи. Коли ж М. Горбачов домовився з більшістю керівників про підписання оновленого союзного договору, сталіністи з Комітету державної безпеки (КДБ), військові та компартійні чиновники, 19 серпня 1991 р. здійснили спробу державного перевороту, і ввели війська до Москви.

Керував заколотом Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) на чолі з віце-президентом СРСР Геннадієм Янаєвим. Вони навіть відсторонили М. Горбачова від влади. Активна частина громадян Радянського Союзу була не задоволені переворотом. Опір очолили мешканці Москви під проводом «популярного в народі голови Верховної Ради російської федерації Бориса Єльцина. Навіть попри свої попередні погляди, він став символом опозиції проти відновлення авторитарного режиму» [101].

Внаслідок потужних протестів, вже 22 путч провалився М. Горбачов повернувся до Москви з-під домашнього арешту на дачі в Криму. Путчистів «(Крючкова, Язова, Тізакова, Янаєва) арештували. Демократія перемогла. 22 серпня 1991 році Горбачов повернувся в Москву, протестувальники здобули перемогу» [134].

Після провалу перевороту більшість колишніх радянських республік проголосили незалежності. А «8 грудня 1991 році президент росії Борис Єльцин, голова Верховної Ради Білорусії Станіслав Шушкевич та президент України Леонід Кравчук підписали Біловезький договір про припинення існування Свіцького Союзу, Михайло Горбачов склав повноваження президента СРСР який перестав існувати» [39].

Після розпаду Радянського Союзу була надія, що росія зможе стати демократичною країною з ліберальною економікою, зі свободою слова, покращить відносини з іншими країнами. Однак реальність була іншою. Після розпаду СРСР, росію, як і інші колишні совіцькі республіки, охопила глибока криза. Шляхом виходу з неї російське керівництво, за прикладом країн Центрально-Східної Європи, бачило в проведенні радикальних реформ відомих як «шокова терапія». Відповідне рішення ухвалили на сьомому з'їзді народних депутатів росії в грудні 1992 року.

В російському варіанті «шокової терапія» полягала в «проведенні швидких та рішучих економічних реформ, попри можливі негативні соціально-економічні наслідки в короткостроковій перспективі. Вважалося, що шоківі

заходи сприятимуть виведенню економіки на новий рівень паралельно із зменшенням державного втручання в економічну сферу» [172].

В рамках шокової терапії в 1993 році в рф розпочали приватизацію якою керував Анатолій Чубайс. Головною метою реформи було передача державних підприємств у приватні руки. Проте, ця реформа виявилася неефективною через опір «червоних директорів», які намагалися зберегти контроль над підприємствами, корупцію вплив «сім'ї», тобто оточення Б. Єльцина.

Болючою складовою економічної була «продовольча криза Борис Єльцин навіть змушений був відвідати Вашингтону з проханням про надання гуманітарної допомоги для рф, після перемовин з президентом США Біллом Клінтоном, сторони змогли домовитися про поставки американського продовольства до росії» [149].

Крім економічної, росію охопили глибокі політична й конституційна кризи зумовлені непримиренною боротьбою за владу президента та Верховної Ради. Дійшло до того, що»20 березня 1993 року Борис Єльцин розпустив Верховну Раду та запропонував зміни до Конституції росії. Більшість депутатів висловили протест і зажадали скасування указу президента, як незаконного і неконституційного. Парламент готував імпічмент, але Єльцин його випередив 21 вересня 1993 року своїм указом розпустив парламент і закликав до нових виборів. Конституційний суд визнав цей указ неконституційним» [104].

Однак, попри відсутність повноважень і неконституційність своїх дій, Б. Єльцин з метою утримання влади «указом № 1400«Про поетапну конституційну реформу в Російській Федерації» наказав до 12 грудня 1993 року підготувати проект нової конституції, запропонував внести зміни у виборче законодавство й 11-12 грудня 1993 року провести вибори до Державної Думи, так відтепер мав називатися російський парламент. Проте Верховна Рада не збиралася здаватися й спробувала відправити Б. Єльцина у відставку за здійснення «державного перевороту та порушення конституції». Депутати намагалися обмежити вплив президента на парламент, опиралися його указам, що призвело до збройного протистояння 21 вересня – 4 жовтня 1993 р.

Прибічники Верховної ради штурмували телецентр «Останкіно», а президент увів до столиці війська і 4 жовтня «демократичні танки» розстріляли «реакційний парламент». Фактично відбувся державний переворот. Всевладдя президента закріпила конституція, ухвалена на референдумі 12 грудня 1993 року голосами 58% виборців. Росія стала супер президентською республікою чим пізніше вповні скористався Володимир Путін»[152].

Гризня в столиці за владу, глибока економічна криза спровокували центробіжні процеси в національних республіках російської федерації. «Чечня (Республіка Ічкерія) проголосила незалежність, менш радикально налаштовані Татарстан, Карелія, Урал, Дагестан і інші вимагали розширення свого суверенітету та визнання своєї суб'єктності. Президент Єльцин, розуміючи небезпеку проголошення незалежності цих республік, яка б призвела до розпадом держави, посилаючись на конституцію запропонував республікам, підписати новий договір про входження до складу федерації. Першими не витримали тиску Кремля лідери Татарстану й 15 лютого 1994 року» [135].

Інші регіони, які не погодилися з входженням до складу рф, зокрема Якутія, Далекий Схід, Карелія, стали протестувати. Борис Єльцин погрозами, обманом і підкупом придушив протести і опір в цих регіонах.

З Чечнею, яка в липні 1991 р. проголосила свою незалежність як Чеченська Республіка Ічкерія, прийняла конституцію, провела вибори і обрали Джохара Дудаєва лідером країни. Спочатку кремль зайнятий усобицями не звертав уваги на неї. Але з кінця 1993 р., зміцнивши становище президента Б. Єльцина, розпочала традиційну роботу із розколу єдності чеченського народу загалом і керівництва зокрема. Рф активно підтримувала опозицію. Намагаючись приєднати їх до складу рф, «Дудаєв відмовився від угоди про приєднання, розуміючи, що немає сенсу домовлятися рівних з рівними. 11 грудня 1994 року Борис Єльцин підписав Указ № 2169 "Про заходи щодо забезпечення в Чеченській Республіці". Того самого дня президент виступив зі зверненням до громадян, у якому заявив про мету «досягнути політичного

розв'язання проблеми» в Чечні та захистити населення від «озброєних екстремістів» [174].

Це впливає з Першої Чеченської війни 1994-1996 років, коли російське командування розраховувало на швидке захоплення Чечні та ліквідацію сили опору чеченців. Проте втрати РФ під час цієї війни були значними, особливо при захопленні Чечні, і не призвели до отримання стратегічних переваг. Наприклад, «штурм столиці Грозного, що розпочався 31 грудня 1994 року і тривав до 8 березня 1995 року, не відбувся так, як планувалося. Навіть при чисельній перевазі російських військ, вони не змогли взяти місто через відсутність ефективної координації між видами військ, неправильне використання техніки та проблеми з артилерійською підтримкою, яка навіть призводила до обстрілів власних військ» [9].

Чеченці вдалося використовувати недоліки і прогалини в діях російських військ і здійснити повноцінну оборону. Вони розпочали операції, яка полягала відбитті столиці та всіх регіонів Чечні від російських військ.

Російське суспільство і ЗМІ тиснули на керівництво країни, зокрема на президента, вимагаючи припинення війни та повернення солдат додому. Вбивство лідера Джохара Дудаєва не був потужним аргументом для продовження війни. Президент Борис Єльцин запропонував мирну угоду з чеченцями, і 31 серпня 1996 року був підписаний Хасавюртський мирний договір, в якому визнавалася незалежність Республіки Ічкерія.

Незважаючи на стійкість та прагнення до незалежності, «чеченцям не вдалося переконати світ в своїй легітимності. Між Республікою Ічкерія та Західними країнами не було налагоджених дипломатичних відносин, і вони також піддавалися маніпулятивному впливу від Бориса Єльцина, який підкреслював необхідність боротьби з «сепаратистами» [80].

Поразки в чеченській війні, зростаючий бандитизм і провальні реформи президента Бориса Єльцина підірвали його репутацію. Росіяни «розчарувалися його політикою та підтримали опонентів, зокрема Геннадія Зюганова, ідеологічного комуніста, який обіцяв «повернення до СРСР». Ще одним

критиком Єльцина був скандальний політик Володимир Жириновський. Незважаючи на назву своєї партії ЛДПР, він виступав проти лібералізму, здобуваючи популярність завдяки провокаціям і критиці влади, хоча зазнав поразки на президентських виборах 1991 року» [95].

Борис Єльцин мав сильного конкурента, і щоб забезпечити свою перемогу на президентських виборах 1996 року, він звернувся за допомогою до впливових представників бізнесу та голів банків, утворюючи «Семибанкірщину». Ця «група олігархів, до якої входили Борис Березовський, Михайло Ходорковський та інші, яка володіла компаніями та банками в Росії. Єльцин спробував домовитися з опозиційним кандидатом Зюгановим, але безуспішно. Звертаючись до підтримки олігархів і використовуючи «брудний піар», він зміг впливати на інформаційний простір та ЗМІ, що допомогло йому перемогти на виборах 1996 року. Цей епізод був описаний у доповіді Гліба Павловського під назвою «Президент у 1996 році: сценарії та технології перемоги» [26].

Перемога Бориса Єльцина на виборах 1996 року зумовлена підтримкою олігархів, що призвело до зростання їхнього впливу на російську економіку. Проте це також «призвело до збільшення багатства політичної та економічної еліти, водночас громадяни РФ ставали ще біднішими, а боротьба з кримінальністю не мала успіху. Ця ситуація спричинила економічну кризу в 1998 році. У політичній та соціальній нестабільності в країні в кінці 1990-х втрачено довіру громадян до президента та виникла недовіра інвесторів» [121].

Другий термін президента Єльцина був ще більше нестабільним через невиконання обіцянок з виборів і скасування всіх реформ. Здоров'я президента теж стало серйозною проблемою, з інфарктами та госпіталізаціями. Його надмірне вживання алкоголю, особливо на дипломатичних заходах, викликало скандали та резонанси всередині країни. Борис Єльцин запам'ятався росіянам тим що під час свого правління він відправив у відставку чотирьох прем'єр-міністрів, згодом відправив урядовий кабінет у відставку і знову повторно повертав на колишні посади.

Державна Дума не змогла зібрати достатньо голосів для імпічменту Бориса Єльцина, хоча виразила бажання відправити його у відставку. «В 1999 році почалася Друга Чеченська війна, поглиблюючи невдоволення росіян. Усвідомивши свою нездатність керувати країною та проблеми зі здоров'ям, Єльцин відстав у грудні 1999 року, призначивши володимира путіна на посаду в. о. президента» [70]

У початку 2000-х років росіяни висловлювали сильне негативне ставлення до Єльцина через постійну нестабільність, провальні реформи та невдачі в зовнішній політиці. Розчарування викликали конституційна реформа, приватизація та поразка в першій чеченській війні. Алкоголізм президента та економічна криза 1998 року додатково поглибили недовіру росіян до нього.

Володимир путін переміг на виборах президента 26 березня 2000 року, обіцяючи боротися з несправедливістю та відновити стабільність він отримавши 53% голосів. Інавгурація відбулася 7 травня 2000 року. Однією з головних задач було завершення Другої Чеченської війни, розпочатої в 1999 році під час нестабільності країни. Однак катастрофа підводного човна «Курськ» у тому ж році та відповіді Путіна на питання про неї викликали резонанс та обурення, зокрема його посмішка під час відповіді на питання про потоплення човна ведучого CNN Ларрі Кінга.

Пасивна та затримана реакція Путіна на трагедію з «Курськом» викликала невдоволення росіян, зокрема журналіста Сергія Доренка висловлював жорстку критику такої реакції. У результаті критики проект було закрито. «Головна військова прокуратура розпочала розслідування за статтею «Порушення правил безпеки руху та експлуатації морського транспорту», але його закрили через «чутливу для розголошення» інформацію» [4].

Попри трагедію, нова Чеченська війна розпочалася напруженими подіями. Чеченські формування вторглися до Дагестану в серпні 1999 року, спровокувавши терористичні акти, які шокували російське суспільство. У відповідь «російська влада ввела війська в Чечню. Бомбардування розпочалося 30 вересня 1999 року, а російські війська ввійшли на територію Чечні,

контролюючи її більшу частину до грудня. Штурм Грозного у грудні 1999 - лютому 2000 року призвів до смерті тисяч російських військових і значних втрат серед цивільного населення. Місто практично повністю зруйноване» [1]. Застосовуючи небачену жорстокість, російські війська перемогли в цій війні. Тим більше, що путіну вдалося перекупити на свій бік впливовий чеченський клан Кадірових.

У жовтні 2002 року трагедія сталася в «театральному центрі на Дубровці під час вистави «Норд-Ост», коли російські спецпризначенці застосували невідомий бойовий газ проти терористів і їхніх заручників. Загальна кількість жертв так і залишилася невідомою. Ще більша трагедія відбулася 1 вересня 2004 року, коли терористи захопили школу в Беслані. Російські війська розстріляли з танків терористів разом із заручниками. Загибло кілька сотень осіб. Ці події стали однією із найтрагічніших сторінок в історії Росії» [145].

Протягом Другої Чеченської війни російські спецслужби «ліквідували численних чеченських командирів, включаючи лідерів Ш. Басаєва і президента Ічкерії А. Масхадова. Масхадов загинув у 2005 році в результаті убивства, вчиненого спецпризначенцями ФСБ. Анна Політковська, журналістка-розслідувачка, написала книгу про війну та Рамзана Кадірова. За це її вбили в 2006 році» [136].

У період з 2000 по 2008 роки, за перших двох каденцій Путіна, формувалася тоталітарний режим і обмежувалася свобода слова. Путін встановлював органи нагляду та призначав представників для керівників регіонів, зосереджуючи більше влади в своїх руках. Після обрання в 2000 році, Путін боровся із «сім'єю» впливових осіб, що призвело до виходу олігархів з Росії та ув'язнення Ходорковського.

«Єдина Росія» стала головною політичною партією, підтримуючи Путіна. «Політичні опоненти, такі як Зюганов, втратили свій вплив, а друзі Путіна, Ротерберги та Ковальчуки, стали найбагатшими та впливовими в рф. Термін «стабільність» набув нового значення, вказуючи на відсутність можливості зміни політичної влади в рф» [113].

Володимир Путін активно розвивав економіку для підтримки свого тоталітарного режиму. З 1999 по 2008 рік темп зростання російської федерації був надзвичайно вражаючим, вдвічі перевищуючи світовий ріст (51%) і майже втричі більший, ніж американський (29,6%) за той самий період. Заробітна плата в середньому зросла в понад 11 разів, з рівня \$62 в 1999 році до \$695 в 2008 році.

Проте, економічні досягнення Росії були визначені рекордно високими цінами на енергоносії, зокрема нафту, яка у 2008 році досягла майже \$150 за барель. Ці фактори «переконали російське керівництво в тому, що час використати ці успіхи для відродження світового впливу країни і прагнення до реваншу, аналогічного СРСР після Другої світової війни» [55].

Розуміючи, що не може довго залишатися на посаді президента, Путін запропонував на «пост президента свого соратника Дмитра Медведєва. Після виборів у березні 2008 року, медведєв став президентом, а путін – прем'єр-міністром» [139].

Під президентством Дмитра Медведєва в РФ «внесено закон для продовження президентського терміну з чотирьох до п'яти років» [147].

У вересні 2011 року під час з'їзду «Єдиної Росії» путін був визначений кандидатом на президентських виборах 2012 року, а медведєв повинен був очолити партію. Вибори до «Думи 2012 року викликали обурення опозиції через підозри у фальсифікації. Це призвело до «Болотної революції», але протести втратили активність з часом через відсутність єдності в вимогах і стратегіях опозиції. Кремль контролював інформацію, представляючи протести як загрозу стабільності. У підсумку, «Болотна революція не призвела до змін і Путін залишився владарем Росії, укріпивши свою позицію» [24].

7 травня 2012 році, Володимир Путін став президентом Росії вже втретє. Третій строк Путіна можна охарактеризувати таким образом політичною стабільністю та змінами у внутрішній політиці Росії. У цей період акцент був зроблений на утвердженні зміцненні внутрішнього контролю та консолідації

влади. Ще збройні сили РФ почалися ще більше спонсорувати і милітаризувати населення.

Після виборів 2018 році путін «захотів закріпити владу на довічно, для того щоб реалізувати необхідно обнулити термін, що й зробив 2020 році. Російська політична система з 1990-2022 році показала як РФ перетворилася з демократичної країни на тоталітарну нацистку державу, яка прагнула відновити реванш після холодної війни»[118].

2.2 Російська православна церква як осередок мракобісся і рашизму

Російська православна церква стала потужним інструментом впливу на громадян рф, розповсюджуючи дезінформацію, язичництво та фашизм. Російська політична еліта використовує методи КДБ для контролю не лише над громадянами рф, а й над громадянами інших демократичних країн. Суть полягає в тому, щоб виховувати росіян, які готові слухати вказівки і діяти в ім'я «вери», «оточестества» та «царя». Велика частина російських священиків була співробітниками КДБ та ФСБ і виконує роль розвідників та агентів впливу не лише в Україні, але і в усьому світі. Вони пропагують насильство, геноцид, сімейне насильство, чоловіче домінування над жінками та ігнорування науки та гуманізму.

Необхідно проаналізувати історію Російської православної церкви та її вплив на громадян рф, як російська влада використовує церкву як інструмент впливу на демократичні країни.

Від 1448 року, коли російська православна церква, за наказом «царя Василя II Тьомного, оголосила свою незалежність і до сьогодні, вона була і є ідеологічним департаментом Кремля. Для зміцнення такої її ролі московські правителі докладали чимало зусиль. Так, у 1588 році цар Борис Годунов під страхом смерті та за добрий хабар змусив Константинопольського патріарха Єремію II визнати автокефальний статус цієї церкви і дозволити обрання її патріарха за волею царя» [36].

Зазначимо, що після смерті патріарха Адріана в 1700 році, Петро I скасував патріархію й безпосередньо підпорядкував церкву державі. Спочатку «церквою керував «Монастирський приказ», а з 1721 року – «Священний Синод Російської православної церкви». Його очолював обер-прокурор, призначений імператором. Така структура залишалася незмінною аж до 1917 року» [6].

Після революції російська православна церква обрала патріархом Тихона, який очолював церкву до 1925 року, коли загадково помер. У громадянську війну РПЦ залишалась нейтральною, але більшовики, які були атеїстами, не визнавали церкву. Після перемоги більшовиків у громадянській війні церкву заборонили, розпочалася антирелігійна кампанія в СРСР. Метою була конфіскація церковних коштовностей, знищення храмів, дискредитація релігії та репресії проти священників, включаючи їхні розстріли НКВС.

Деяким священникам вдалося втекти з країни, інші залишилися і стали жертвами репресій, що тривали до Другої світової війни. Під час «нацистського вторгнення, окупаційна влада використовували церкву та священників для підняття бойового духу своїх солдатів. У 1943 році Йосиф Сталін, розуміючи критичне становище армії та падіння бойового духу солдатів, дозволив проведення богослужінь та діяльності російської православної церкви» [177].

Після Другої світової війни РПЦ стала інструментом підпорядкування інших церков, зокрема Української греко-католицької церкви. У «1946 році «Львівський собор» проголосував за приєднання та підпорядкування до РПЦ, визнаючи залежність від московського патріархату. Після цього розпочалась ліквідація УГКЦ, відбирання майна та репресії проти священників» [141].

Під час Другої світової російська православна церква співпрацювала з КДБ, проводячи розвідувальні операції та збираючи інформацію про ворогів режиму та західних країн. Священників підбирали та використовували в інтересах спецслужб.

До 1990 року російська православна церква функціонувала як формально самостійна структура. Після розпаду СРСР та обрання нового патріарха Олексія

II впродовж наступного десятиліття церква залишалася окремою і не мала домінуючого статусу в країні.

З приходом до влади володимира путіна, у 2000-х роках відбулося зближення з державою, церква набула впливового статусу в російській федерації. Проблемою стало збирання коштів для функціонування та обслуговування храмів. Російські священики, проявивши агресивну жадібність до грошей, вдавалися до різних махінацій, включаючи торгівлю сигаретами. Це призвело до отримання церквою великих сум грошей під виглядом "гуманітарної допомоги" від держави, яка видавала квоти на імпорт сигарет і вина без мита, хоча ці кошти фактично потрапляли в особисті кишені.

Російська православна церква отримувала додаткові прибутки від двох підприємств у Москві: фабрики церковних атрибутів «Софрино» та готелю «Даниловская». Крім того, церква «володіє двома банками, де зберігає свої активи та прибутки. Один із цих банків – «Софрон», в якому налічується активи на суму 4,15 мільярда рублів. Цей банк керується настоятелями церков і має монополію на виробництво церковного начиння для храмів Московської патріархії. Євген Пархаєв, керівник монопольного виробника церковного начиння, став ближчим співробітником патріарха Олексія II. Також РПЦ має вплив на банк «Пересвіт», активи якого становлять понад 50 мільярдів рублів. У склад акціонерів цього банку входять Московська Патріархія, Відділ зовнішніх церковних зв'язків та Калузька єпархія. Ці багатства та розкіш священиків викликали обурення серед російського суспільства, що призвело до різких скандалів і гучних обговорень у суспільстві» [84]

У початку 2000 років РПЦ набула впливу на суспільство, збагатіла економічно і почала співпрацювати з владою, стаючи частиною концепції «Русского міра». Під «патріархатом Олексія II вдалося об'єднати у 2007 році РПЦ і церкви за кордоном» [122].

По смерті в 2009 році Олексія II, новим патріархом став Кирилл (в миру Володимир Гундяєв). Швейцарські журналісти Tages-Anzeiger виявили, що «під час перебування у Швейцарії майбутній патріарх працював на КДБ. Він не

гребував продажем дорогоцінних каменів, морепродуктів, сигарет і нафти...отримував прибутки за рахунок безмитного ввезення до росії підакцизних товарів». За даними федеральної поліції Швейцарії лише в 2007 році «РПЦ продала 4,3 млн тонн нафти й заробила 2,5 млрд. Доларів» [67].

Патріарх Кирилл є активним пропагандистом «победобесія» і «русского міра», використовуючи вплив на громадян Росії через військову пропаганду, церковні служби та проповіді. У своїх проповідях він пропагує «культ перемоги», великодержавний шовінізм, виправдовує війни та боротьбу з ворогами, включаючи інакодумців, католиків і протестантів. Він також твердить про «ядро русского міра» в Україні, росії та Білорусі, посиляючись на вигадки лідера російської екстремістсько-фундаменталістської організації «Союз православних хоругвеносцев» (СПГ). Характерно, що «ця організація діє під гаслом «Православ'я або смерть», пропагуючи ідеї «русского міра», православного фундаменталізму, рашизму, неонацизму та українофобії» [159].

Патріарх Кирилл закликає захищати «родіну», порівнюючи мобілізацію в РФ з «відкупленням Ісуса Христа заради спасіння людства. Московська митрополія під керівництвом патріарха Кирилла відкрито критикує християнські церкви, такі як Католицька і Протестантська, обвинувачує їх у бездуховності та недостатньому зрозумінні моральних цінностей». Він «стверджує, що західні церкви перестали говорити «чітко і зрозумілою мовою» та не вказують, що є добром і злом, проти чого потрібно боротися. Він вважає, що це зробило західні християнські церкви зайвими. На протипагу християнським церквам, РПЦ активно шукає зближення з ісламським світом, переймаючи так ідею «священної війни» заради торжества «Священної Русі», на чому патріарх Кирилл постійно акцентує в своїх проповідях» [160].

Прямим доказом того, що РПЦ немає ніякого відношення до християнства є те що російські священники беруть безпосередню участь в бойових діях, мають в руках зброю і вбивають українців. Крім того, вона активно бореться проти інакодумства, переслідує і навіть позбавляє сану тих священників, які виступають проти війни. Московська церква «робить культ на

таких діячах як І. Грозний, О. Суворов, М. Кутузов, маршала Г. Жукова і навіть Й. Сталіна (що начебто він таємно був православний, що він намагався відродити православ'я)» [123].

РПЦ активно протидіє намаганням православних церков ц колишніх радянських республіках вибороти автокефалію, що провокує загострення протистояння між московськ5ою патріархією та Вселенським патріархом. Одним з перших таких конфліктів виник у 1996 році через спробу Естонської Православної Церкви отримати автокефальний статус [12].

Найбільш чітко імперська політика РПЦ проявляється в її позиції щодо незалежності церкви в Україні. Для маскуванню своєї діяльності, в 1990 році москва створила Українську Православну церкву(Московського патріархату)(УПЦ(МП)).Формально вона отримала автономію, але фактично прямо співпрацює з російськими спецслужбам та прямо підпорядкована РПЦ. Митрополит Онуфрій під час своєї діяльності неодноразово демонстрував зневагу до України та його героїв до прикладу Онуфрій не встав, щоб вшанувати пам'ять Героїв України, зокрема й загиблих в АТО. А «20 серпня 2022 року в Києво-Печерській Лаврі він благословив російських військовополонених. Очільник УПЦ МП побажав многая літа, подарував молитовники й шоколадки окупантам, які вбивали українців. Українська православна церква також прагнула отримати автокефалію,але РПЦ була категорично проти це означало ще одна церква віддалиться від Московського впливу, тому активно протидіяла українській церкві досягненні незалежності. В грудні 2018 року українські православні церкви, які категорично були проти залежності від московії, об'єдналися в Православну церкву України (ПЦУ), а вже в січні 2019 року вона отримала Томос і автокефалію від Вселенського патріарха. Це викликало істерію на московських болотах» [165].

Натомість УПЦ(МП) продовжує служити московії. За даними СБУ її представники займаються розвідувальною діяльністю для РПЦ і ФСБ. До прикладу,«СБУ затримала 60 кліриків, які напряду працювали на РФ, продавали зброю і дитячу порнографію зокрема це означає вона здавала не

тільки позиції українських військових, активістів, вони викрадали людей і помістили в катівнях. Що згодом їх засудили до позбавлення волі завдяки доказовій базі СБУ, в подальшому, разом з полоненими російськими військовими, вдалося обміняти на 63 українських захисників» [77].

Російська влада використовує церкву як інструмент впливу на демократичні країни, сприяючи розповсюдженню православної церкви та російського впливу в світі. Однак ця стратегія не завжди має відношення до християнства, а скоріше спрямована на політичні та геополітичні інтереси Росії.

2.3 Цивілізаційна концепція «русского міра» та її вплив на формування рашизму

Розглядаючи концепцію «русского міра», ми вивчимо її вплив на формування рашизму. Аналіз допоможе з'ясувати, чому ця концепція може нести негативні аспекти, такі як відсутність духовності, антигуманність та жадібність. Ми також розглянемо розвиток російського шоу-бізнесу, побут росіян і вивчимо інтерес російської влади до ігрової індустрії і кінематографу. Це дозволить нам з'ясувати, чому артисти та громадські діячі співпрацюють з владою РФ, і чому росіяни не протидіють тоталітаризму в країні.

Концепція «русского міра» сформувалася в 2000-х роках під впливом володимира путіна, і стала однією з опор його правління. Президент Путін неодноразово наголошував на важливості "русского міра". Згодом, від 2009 року, патріарх Кирилл також почав активно пропагувати цю концепцію, включаючи ідеї об'єднання Росії, України, Білорусі та Молдови в «Священну Єдину Русь». «Русській мір» це вчення про протистояння корумпованого і занепаłego заходу та його впливу, боротьба з лібералізмом, християнофобією та «правами гомосексуалістів» на думку росіян. Загалом назва «Русській мір» вперше зазвучала в українському просторі в 2014 році, коли росія анексувала

Крим та розпочала війну на сході України (в Донецькій та Луганській областях).

Повноцінне тлумачення концепції здійснив російський політтехнолог і радник путіна владислав сурков. У свої виступах він «стверджував, що «русській мір» це простір в якому всі люди спілкуються і думають російською, або поважають російську культуру, російська модель є альтернативною національного свідомості розвитку держав, це простір де поважається авторитет володимира путіна» [35].

Поняття «Русській мір» призвело до негативних наслідків, не сприяючи позитивному розвитку. Воно внесло культ перемоги та зброї, що в подальшому призвело до гіпертрофованого фанатизму серед росіян. Ця тенденція стала ознакою рашизму і може бути охарактеризована як «победобесіє». Під «победобесієм» розуміють підходи рф щодо вшанування пам'яті про Другу світову війну. Його особливість полягає в тому, що завжди ставиться акцент на «Велику Вітчизняну війну» та перемогу над нацизмом, при цьому неприємні або не вигідні факти про співпрацю СРСР з Третім Рейхом або масовий колабораціонізм росіян з нацистами приховуються або уникаються в обговоренні. Ця пам'ять про «перемогу у росіян несумісна з пам'яттю про злочини «сталінізму» і жертв радянських репресій. «Победобесіє» передбачає щорічні грандіозні паради на Красній площі в Москві 9 травня, активне використання «георгіївських стрічок», які стали символом для росіян. Під час святкування 9 травня, висловлюючи лозунги «Дедивоєвалі» або «Можем повторіть», «На Берлін» і використовуючи символи агресії Z і V, росіяни переконують себе, що вони –«народ пабедітель» і мають право знищувати і захоплювати інші нації» [153].

«Победобесіє» успішно впливає на російське суспільство через ностальгію за радянським минулим, незважаючи на те, що СРСР не існує вже давно. Дослідження «Левада центру» показує, що «75% росіян вважають радянські часи найкращими в історії країни (з несхваленням 18%). Серед позитивних аспектів радянської періодів вони виділяють стабільність, порядок

та хороше життя. Щодо розпаду СРСР сумують 65% опитаних, але всього 28% хочуть повернутися до Союзу, вважаючи, що Росія має свій особливий шлях. Цю думку підтримують 58% респондентів, у той час як європейський варіант розвитку підтримує лише 10%» [63].

Це свідчить про те, що росіяни уникають переосмислення трагічних епізодів своєї історії, таких як сталінські репресії 30-40 років, придушення Тамбовського повстання 1921 року за допомогою газу, жорстоке придушення Кронштадтського повстання моряків 1920 році, Новочеркаську трагедію 1961 року тощо.

«Русській мір» – це концепція, домінування росії в інформаційній, розважальних та військових сферах не лише на просторах московії, а й на теренах країн СНД, які стали жертвами російської агресивної пропаганди. Російська федерація використовує «м'яку силу» для поширення впливу, втручаючись у внутрішні справи пострадянських країн та загрожуючи їхній ідентичності.

Важливу роль у пропаганді ідей «русского міра» кремль відводить російському шоу-бізнесу. Він «досить швидко пройшов шлях від свободи творчості в 1990-х роках до залежності творчих посередностей від продюсерів і «зоряної хвороби», на що вказував один з провідних російських продюсерів Барі Алібасов» [124].

Програючи конкуренцію західному шоу-бізнесу, російські гурти і виконавці почали наголошувати, що вони є представниками «російського бренду в шоу-бізнесі», задовольняють попит на «вітчизняних артистів». Серед них «рок-гурти «Любе», «ДДТ» і «Дінаміт», поп-гурти «Прем'єр-міністр» і «ІванушкіInternational», а також гурти «Слівкі», «Блестящіє», «Ліцей» і дует «Smash». Ці виконавці отримали популярність в Росії, а концертна діяльність виходила на пік під час важливих свят, таких як День захисника Вітчизни і Міжнародний жіночий день» [96; 164]

З 2000 по 2021 роки російська влада активно співпрацювала з зірками шоу-бізнесу, просуваючи їх на федеральних телеканалах і виплачуючи

гонорари за виступи на окупованих територіях. Після окупації Криму і східних областей російські артисти виступали з концертами, виражаючи підтримку діям російської влади, порушуючи закони України і міжнародне право. Прикладом відвертої підтримки російської влади є російська співачка Юлія Чичерина, яка виступала на концертах з підтримкою терористів на окупованих територіях, отримала громадянство неіснуючої держави «ЛНР» та виступала в окупованому Криму, просуваючи «русскій мір» та гасла «за мужність і силу кримчан». Інші артисти, які підтримували дії російської влади та володимира путіна, включають «Валерію», Стаса Михайлова, Наталію Корольову, Ігоря Ніколаєва, Олега Газманова, Лоліту Мілявську, Григорія Лепса та відомого продюсера Йосипа Пригожина, які відвідували окупований Крим у 2019 році та підтримували анексію півострова.

Серед відомих російських акторів та режисерів, які підтримують владу, можна відзначити «Сергія Безрукова, Михайла Боярського, Миколу Расторгуєва, Федора Бондарчука та Надію Бабкіну. Окремі зірки «шоу-бізнесу» не лише виступають за війну, а й беруть участь у бойових діях. Наприклад, російський актор Михайло Пореченков у 2014 році приїхав в окупованому Донецьку на позиції бойовиків і стріляв в напрямку українських військових з донецького аеропорту» [125].

Російський кінематограф, розпочавши розвиток у 1990-х, зазнавав фінансових труднощів, але в кінці десятиліття почали виділяти кошти на виробництво фільмів. Серед таких «шедеврів» кримінальна драма Олексія Балабанова «Брат» (1997) і «Брат-2» (2000) в якій прославляються ветерани чеченської війни, криміналітет і вперше з екрану лунає заклик «мочити хахлов». Саме тому ці фільми спричинили обурення через українофобію, ксенофобію та расизм. Фрази головного героя стали «політичними гаслами в Росії, а 24 лютого 2022 року їх використовували на танках, БМД і шевронах російських солдатів, що вдерлися в Україну. Сам Путін також використав цей прийом у своїй промові в Кремлі на честь «приєднання» окупованих територій України 30 вересня 2022 року» [81].

Окрім кримінальних драм, також створювали воєнно-пропагандистські фільми, які підтримували ідею «героїзму» російських військових, які, за їхнім переконанням, «врятували світ та розкрили злі плани Заходу». Однак ці кінороботи слід вважати неякісними художніми творами, а пропагандистськими матеріалами, спрямованими на мобілізацію для служби в армії. Серед таких фільмів – «Олімпус Інферно» (реж. Ігор Волошин), «Русській характер» (канал НТВ), «Крим» (реж. Олексій Піманов, 2017), «Донбасс. Україна» (реж. Ренат Давлетьяров, 2019). У 2021 році вийшла стрічка «Солнцепек» (реж. Максим Бріус, Михайло Вассербаум), яка, фактично, є пропагандистським фільмом для популяризації «ПВК «Вагнер» російський уряд використовує у своїх воєнних кампаніях по всьому світу» [56].

Є зірки, які не виражають прямої підтримки російській владі та називають себе «аполітичними» або «опозиціонерами», але водночас виступають на окупованих територіях і підтримують зв'язки з російською владою. Вони часто створюють скандали та резонанси не лише в Росії, але й в Україні. До таких виконавців належать «Instasamka», "Morgenstern," «Ленінград» «Монеточка», «Земфіра» та «Баста». Вони намагаються переконати свою аудиторію, що «культура вне політики». В цьому контексті характерна еволюція «незалежного» реп-виконавця «Morgenstern», ініціатора проекту #ИзиРеп» [88].

Morgenstern став популярним серед малоосвічених підлітків та молоді конфліктним реп-батлами з відомими виконавцями, пародіями та реп-кліпами досить низької якості. У 2019–2020 роках він завоював велику популярність в Україні. Його концерти у Києві, Харкові та Одесі, а також інших країнах пострадянського простору, зробили його кумиром. На думку кандидатки філософських наук Тамари Злобіної «Morgenstern представляє сучасного «бунтаря» для молодого покоління, особливо підлітків, які сумніваються в потребі здобувати освіту та традиційних шляхах до успіху. Його успіх підкреслює ідею, що високий рівень освіти чи талант не обов'язкові для досягнення успіху. Morgenstern і його підхід до «розкішного життя» та

«творчості» надихають підлітків, демонструючи, що багатство і успіх можна досягти через «перформанси» та реп-пісні» [43].

Лише йог хамська реакція в 2019 році на трагедію у Одесі, де загинуло багато людей у коледжі економіки та скасування його концерту з пропозицією: «Давайте влаштуємо замість дня жалоби день, бл**ь, крику» спровокувала скандал та резонанс в Україні» [22].

Моргенштерн, раніше називав себе «опозиційним репером», але завжди підтримував володимира путіна, стверджуючи, що поважає його за особисті якості, а не політичні дії. Але згодом спрямував свою симпатію та співпрацював із путінським режимом. Після призначення директором з роботи з молоддю в Альфа-банку, він висловив бажання виступити в окупованому Криму, знаючи про ймовірність заборони в'їзду в Україну [89].

Не залишилася поза увагою російської влади й сфера відеоігор. Їхній суттєвий вплив на свідомість громадян було використано для поширення ідеології рашизму. Крім того, відео-ігрова індустрія приносить значно більше прибутку, ніж кіно, серіали, література та комікси.

Російський геймдев почав свій розвиток у 1990 роках, мав «власний ринок який орієнтувався на західну аудиторію, згодом у 2003 році після вторгнення в Ірак відносини між США і російською владою стали погіршуватися, відповідно у росіян був попит на «вітчизняні відеоігри», які освітлював події минулого і в травні 2003 році виходить відеогра «Бліцкриг» – RTS(стратегія у реальному часі) у сейтингу Другої світової – і своїм виходом змінює ринок» [103].

Крім відеоігор про Другу світову війну, російські геймдевеви також розробляли ігри, які стосувалися сучасних політичних подій у світі. Помаранчева революція і розширення НАТО вплинули на свідомість росіян і сприймалися як загроза оточення. Такі ігри «задовольняли попит російських гравців. Серед таких ігор як «Серп і Молот» 2005 року(покрокова стратегія), «Мародер» 2009 року(покрокова стратегія), «Протистояння: примус до миру» 2009 року(стратегія реального часу), «Миротворець» 2009 року(шутер від

першої особи). Ці ігри розповідали про «героїзм» росіян та радянських розвідників, які борються проти американських шпигунів та армії НАТО. Гра «Протистояння: примус до миру» відображає свідомої пропаганди, сюжет розповідає як Грузія намагається повернути Південну Осетію здійснюючи проти нею агресію. Розробники навіть помістили на диск із грою карикатуру президента Саакашвілі який «нервово жує краватку» під час зустрічі з російським танком. У 2010 році виходить гра стратегія Протистояння: 3D перезавантаження» за сюжетом агресивні дії США спричинила нестабільність в Афганістані і почалось розповсюдження наркоторгівлі, рф не змогла залишитися осторонь і хоче зупинити свавілля американців» [57].

У 2010-х роках російська ігрова індустрія стрімко розвивалася і випускала не лише сюжетні проекти, а й онлайн-ігри, які завоювали популярність в Росії, західних країнах та пострадянському просторі, такі як «Танки-Онлайн», «WarThunder», «WorldofWarships» та інші. Гра «WarThunder» об'єднає симулятори бойової авіації, бронетехніки та флоту. Гра набула популярності в Україні та Заході в 2019 році, навіть потрапила до топ-списку платформи Steam. Після вторгнення в Україну в 2022 році, компанія-виробник Gaijin Entertainment, прикриваючись тим, що її офіс в Угорщині, стверджує, що залишається «поза політикою», але «насправді вимкнула внутрішні ігрові чати та співпрацює з російським блогером і пособником терористів Олексієм Смірновим, який активно рекламує їхні ігри на тимчасово окупованих територіях та в Україні. Смірнов входить у список бази «Миротворця» як пособник терористів, що допомагає їм збирати гуманітарну допомогу. Канал "Мілітарний" підтвердив, що Смірнов знімає свої відео на окупованих територіях, тестує зброю з Росії та активно подорожує окупованим півднем та сходом України» [114].

Остання гра від російської студії Mundfish та її дистриб'ютора, французької компанії Focus Entertainment «Atomic Heart», отримала велику популярність. Її події розгортається у альтернативній СРСР яка після Другої світової війни, стала «наддержавою» з передовими технологіями та

робототехнікою, переганяючи США. Головний герой гри, офіцер КДБ Сергій Нечаєв, повинен врятувати СРСР та виявити зрадника, який активував програму «Атомне серце». Гра «AtomicHeart» викликала найбільший інтерес геймерів завдяки постійним відеоматеріалам і скріншотам гри. Зазвичай обговорювалася як гра з великим потенціалом. Ця гра навіть залучила відомого «композитора Міка Гордона, автора музики до гри Doom, для створення музичного супроводу. Проте після виходу гри, стало відомо, що вона передає всі дані користувача російським спецслужбам. Це викликало скандал та гучний резонанс, і розробники відповіли, що вони «проти насильства» та «утримуються від коментарів на політичні та релігійні теми». Незабаром Mundfish почали блокувати користувачів, які закликали їх висловити чітку позицію стосовно російсько-української війни, і прибрали згадки про розташування свого головного офісу в росії зі своїх сторінок. Незважаючи на резонанси та скандали гра стала популярною в західних країнах яких «привабив екзотичний для них радянський антураж» від росіян» [58].

Зауважимо, що в 2000-2009 роках росіяни позитивно ставилися до зарубіжних відеоігор, таких як Bioshock, Call of Duty, Battlefield, S.T.A.L.K.E.R. та Козаки. Проте вони негативно реагували, коли західні розробники у популярних іграх зображували «агресивних і поганих росіян», скаржачись на русофобію та кліюкви в художніх творах. Але 2009 році все змінилося виходить нова частина серій CallOfDutyModernWarfare 2 у сюжетній місії NoRussian(ні слово по російськи) ми граємо за агента під прикриттям який проникає в лави російських терористів щоб дізнатися про діяльність, глава терористів Володимир Макаров здійснює теракт у Москві під виглядом американця, щоб спровокувати на повномасштабне вторгнення рф в США. Ця «місія викликала резонанс і скандал в російському суспільстві. У 2019 році телеканал «Россия 24» зробив сюжет про гру Metro: Exodus, яка базується на книзі Дмитра Глуховського. Ведучий висвітлив досягнення «Декомунізація», пов'язане із знесенням частини статуї Леніна в грі. Геймерська спільнота мало звертала увагу на цей епізод. Також у 2019 році вийшов новий CallOfDuty:

Modern Warfare, що викликав звинувачення розробників у русофобії та показав російську армію як жорстоких вбивць і мародерів» [19].

Отже, розглянувши політичний розвиток рф в 1990-2022 роках, можна зробити висновок, що росія, насамперед президентів бориса єльцина, володимира путіна та дмитра медведева перетворилася на диктаторську нацистську державу.

Також в цьому розділі ми охарактеризували історію розвитку РПЦ та її вплив на громадян РФ, як російська влада використовує церкву як інструмент впливу на демократичні країни. Як РПЦ намагається відновити вплив на пострадянський простір залучаючи агентів впливу в їхній країні.

Останнє в якому проаналізували розвиток російського шоу-бізнесу та побут росіян і визначили інтерес російської влади до ігрової індустрії і відеоблогінгу і як він негативно впливають негативно на українців, демонструючи прикладів російської шоу-бізнесу сприймаючи українську аудиторію, розглядаючи її як джерело прибутку, видаючи протирічливі заяви про свою політичну позицію. А російський відеоконтент став токсичним через пропаганда ненависті, блогери обманюють аудиторію та продаючи шкідливу інформацію.

А «русскій мір» став наслідок не послідовної і повільної політики від влади яка нажаль призвела до залежності від російського контенту, проаналізували причини і розвитку російського розважальної галузі.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РАШИЗМУ

3.1 Вплив рашистської ідеології в суспільну свідомість демократичних країн

Проаналізувавши рашизм та його особливості, розглянемо його вплив на демократичні країни і як він впливає на свідомість громадян всього цивілізованого світу, а також проаналізуємо чому європейці та американці потрапили під вплив російської пропаганди, чому у важкий період не поспішають допомагати Україні.

Відносини між РФ та Західними країнами у 1990 роках можна назвати дружніми через те що тодішній перший президент Борис Єльцин почав налагоджувати відносини з ними після холодної війни. Тоді американці і європейці вбачали Росію, як привабливий бізнес-партнер і опорою для всього світу. Хоча це зіграло їм негативним боком співпрацю з росіянами і потрапили в пастку російської пропаганди

Незважаючи на неоднозначні поведінки Бориса Єльцина, Західні країни закривали очі на не демократичні способи методів у всередині РФ. У 1994 р. Російська Федерація позиціонувала себе як правонаступниця Радянського Союзу і відстоювала власні геополітичні та національні інтереси. Росія приєдналася до ініціативи "Партнерство заради миру", але водночас виступила проти розширення НАТО на схід, особливо через Східну Європу та країни Балтії, тоді вона сприймала, як загроза своїй національній безпеці.

У межі СНД, росія особливо активно брала участь в інтеграційному процесі з Білоруссю: у 1995 р. дві країни домовилися про ліквідацію митних бар'єрів, а в 1996 р. створили договір про Союзну Державу; у квітні 1997 р. було підписано Інтеграційний договір.

Після невдалих спроб завадити розширення НАТО на схід, РФ збільшила свою присутність в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та налагодила відносини з КНР, Індією, КНДР і Японією. Вона також брала участь у

врегулюванні проблеми «палестинської автономії», а російсько-єгипетські переговори в Москві у вересні 1997 року ознаменували повернення росії на політичну арену Близького Сходу.[45]

Із середини 1990-х років зовнішня політика рф щодо Європи була сформульована: основними пріоритетами стали протидія розширенню НАТО на схід і недопущення вступу країн Східної Європи, зокрема СНД до неї.

Незважаючи на суперечки у 1997 році були підписані договір «Росія - НАТО». Того ж року росія вперше взяла участь у саміті «Групи семи промислово розвинених країн». Згодом у 1999 року був здійснений «демарш Примакова» став початком протиріч, які відкрито виступили проти операцій НАТО в колишній Югославії.

Саме в цей період у росії сформувалося поняття «рашизм», яке стало набувати дедалі більшого значення наприкінці 1990-х - на початку 2000-х років. Під керівництвом володимира путіна розвиток рашизму став важливим фактором впливу на російське суспільство і став частиною державної політики, спрямовані на розширення впливу на СНД та на Заході.

Геополітичні зміни 2000 років змусили росію переосмислити відносини з країнами СНД, зокрема про створення у 2003 року Договору про колективну безпеку (ДКБ) згодом перетворення на «Організацію Договору про колективну безпеку» (ОДКБ), по суті організація була аналогічна альянсу «НАТО». Після підписання договору «Росія зберегла контроль над об'єктами військової інфраструктури учасників, такими як космодром Байконур у Казахстані та інше; у 2004 році росія переглянула свої економічні відносини з країнами СНД,стала підвищувати ціни на енергоносії та використовуючи торговельні обмеження, шантаж та війни, як засіб політичного тиску на країн сусідів(Україна,Грузія,Молдова та інші)» [34].

Тому не дивно, що Російська Федерація активно протистоїть розширенню НАТО. Більшість країн, які раніше були під впливом СРСР, стали членами альянсу, тоді як інші стали жертвами російської політики, такі як Україна, Грузія та Молдова.

У своїх виступах володимир путін неодноразово підкреслював розпад СРСР як «геополітичну катастрофу». Він висловив у 2005 році, коли він перебував у будівлі Державної Думи. Його цитата звучить таким чином: «Розпад Радянського Союзу був найбільшою геополітичною катастрофою століття. Десятки мільйонів наших співгромадян і співвітчизників опинилися за межами російської території» [150].

Це виступ можна охарактеризувати, як обґрунтування захоплення інших територій, на яких проживає велика кількість російськомовного населення і прагнення до реваншу. Це абсолютно протилежно захисту населення, який пропонує міжнародне право.

У період з 2000 року російська влада активно використовує різноманітні інструменти впливу, зокрема «м'яку силу» і «тверду силу». Ці підходи включають фінансування культурних проектів та активне скуповування підприємств у країнах СНД, сприяючи таким чином посиленню російського впливу на енергетичному ринку країн Європейського союзу та створенню залежності від рф.

На Мюнхенській конференції з безпеки у 2007 році володимир путін визначив основи російської політики прямо перед публікою. У своїй виступі він заявив: «США перейшли всі межі, ніхто тепер не може захиститися міжнародним правом»; «глобальні дії США не врегулювали жодної проблеми»; "влада, яку США беруть на себе, руйнує цю країну зсередини» [70].

Отже, російська федерація прямо висловила свою готовність протистояти країнам Європейського союзу та США після закінчення Холодної війни. Крім того, у виступі Путін висловив ідею багатополярності світу без міжнародного посередника, такого як ООН та інші[90].

Після фінансове збагачення рф володимир путін та російська політична еліта підкопувала західних політиків і діячів які мають зв'язки з громадськістю. Для корумпованих європейських політиків них мотивація була важливо отримати великі гроші, відновити славу і репутацію після невдалої політичної та зіркової кар'єри після резонансів та скандалів.

Тому вони легко погоджувалися виконувати вимоги російських еліти, після виконання забаганок Кремля вони забезпечені фінансово, політичну підтримку, відновлення репутації в європейському суспільстві, також цих корумпованих політиків пропонувалося стати директорами державні компанії такі як «Газпром», РосНефть, RT(RussiaToday)

Зокрема можна згадати діячів які свідомо співпрацювали з російськими бізнесменами та особисто з володимиром путіним: «французький політик Франсуа Фійон, федеральний канцлер Німеччини Герхард Шредер, міністерка закордонних справ Австрії Карін Кнайсль, колишній офіцер спецслужби Штазі, німецький бізнесмен і директор компанії NordStream AG Матіас Варнінг, федеральний канцлер Австрії Крістіан Керн, німецький політик, міністр економіки, головний уряду Північного Рейн-Вестфалії Вольфганг Клемент, французький політик і дипломат Де Сільгі Ів Тібо, колишній глава спецслужби зовнішньої розвідки Франції (DGSE) і ведучий російського пропагадинського каналу RussiaToday Ален Жуйє» [138].

Події 2014 року значно змінили динаміку відносин з росією. Навіть при наявності санкцій і відмови визнати Крим російським територією, російська влада не втрачає віри в можливість впливу на європейську політику, готова в будь-який момент використовувати це власних інтересів.

Російська еліта активно фінансує ультраправі та популістські партії, спрямовані на розгойдування внутрішньої стабільності та переконання в тому, що при приході цих партій до влади настане період миру і стабільності[8].

Зокрема, щодо фінансування популістсько-ультраправих партій у Франції, таких як «Національне об'єднання» Марін Ле Пен, співпраця існує з 2011 року. Ле Пен виражала проросійські погляди, виступаючи за скасування санкцій проти Росії та визнання приналежності Криму. Вона неодноразово зазначала: «Росія і Франція повинні підтримувати та розвивати відносини, які пов'язують нас з давніх пір». «Ле Пен є представницею політиків євроскептиків, а також вона має антиліберальні погляди, зокрема, вона акцентує на боротьбі з мігрантами та проводила неодноразові зустрічі з Володимиром Путіним. Однак

після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну Ле Пен дещо змінила свою риторіку, але продовжує підтримку Путіна» [66].

Також російська влада утримувала зв'язки з італійською ультраправою популістською партією «Вперед, Італіє!» Впливовий політик Сільвіо Берлусконі, який тричі обіймав посаду прем'єр-міністра Італії та є близьким другом Путіна, мав численні візити до російського президента в анексованому Криму. Він активно пропагував проросійські наративи серед європейців.

Під час свого прем'єрства Берлусконі був організатором зустрічі між президентом США Джорджем Бушем молодшим і Путіним. Протягом 2001-2011 років «він здійснював численні візити до Росії з метою поєднання державних та приватних інтересів. Він прикладав всі зусилля для розвитку співпраці італійської енергетичної компанії ENI з російським «Газпромом», особливо активізуючись у середині 2000-х років, що врешті-решт стало причиною залежності від російських енергетичних поставок» [59].

Російська влада сподівалася вплинути на політику США, не зважаючи на санкції, які були направлені проти неї. Основна мета полягала в тому, щоб скасувати ці санкції, а також отримати визнання Криму як російської території. Партії, які були готові виконати їхні вимоги, отримували підтримку, і це виявлялося особливо важливим під час виборів.

Зокрема, вони активно фінансували представника Республіканської партії, Дональда Трампа. Хоча багато експертів сумнівалися у його шансах на перемогу, президентом США у 2016 році став саме Трамп. Згодом стало відомо, що «Кремль видає вказівки хакерам щодо взлому даних Демократичної партії та організації витоку інформації з метою нашкодження та дискредитації кандидата-демократа Гіларі Клінтон під час її боротьби за президентське крісло. Розслідування ФБР підтвердило втручання росії у вибори США. Тривалий час Трамп відкидав ці обвинувачення, називаючи їх "брехнею". У ході розслідування також було виявлено причетність російського бізнесмена і глави "ПВК Вагнер" Євгена Пригожина втручання в виборів США» [18].

Російська влада активно підтримувала подібні авторитарні режими видаючи і списуючи кредити, надає політичну та військову підтримку. Зокрема це сталося з Сирією, до влади тоді перебував син диктатора Башар Асад, звичайні громадяни сподівалися на проведення реформ і демократизація країни. але нажаль це не відбулося.

Відсутність бажання і ігнорування попит народу спровокували протестний рух який охопив більшість арабських країн зокрема Сирію вона ввійшла в історію як «Арабська весна» 2011 році, згодом перетворило в Громадянську війну, в якому розподілися на різноманітні угруповання серед таких(збройна опозиція проти Асада, сирійські курди, джихадисти терористичної організації «Ісламської держави», представники терористичної організації «Хезбола».

2015 році політична і військова еліта РФ підтримала «режим Асада, ввела війська і активно витісняла повстанців в наслідок мали стратегічний контроль над регіонами тим саме здійснюючи міжнародні злочини(бомбардування мирних жителів, використання хімічної зброї, страта та насильство над цивільними серед військових і найманців «ПВК Вагнера», мародерство.)» [116].

Міжнародні організації і зокрема США «неодноразово демонстрували фото та відео докази розгрому російських найманців які воювали за режим Асада» [100].

Крім надання військової та політичної підтримки, «російське керівництво витрачає мільярди доларів на пропаганду з метою переконати світову спільноту у «правомірності своїх дій» та для демонстрації силового впливу Росії на міжнародній арені. Навіть після вторгнення в Україну в Європейських країнах продовжують ретранслювати російські наративи та поширювати брехню через канали, такі як «Московський комсомолец», «АиФ» і Sputnik» [92].

Внаслідок цього «багато вчених та експертів стали жертвами пропагандистської кампанії, яка поширює міфи про "історично російський Крим" та наголошує на існуванні нібито "референдуму". Як у науковому оточенні, так і на експертних дискусіях (особливо за закритими дверима),

поширюється теза про "громадянський конфлікт" в Україні з 2014 по 2022 роки» [175].

Це призводить до виникнення так званих «адвокатів диявола», коли видатні діячі та зірки намагаються «виправдати агресора», аргументуючи, що агресор став жертвою обставин, а не винуватцем злочинів. Це також вказує на відсутність критичного мислення та поширення шкідливих наративів для аудиторії та суспільства.

Серед таких «адвокатів диявола» виступив американський мільярдер і голова компаній SpaceX та Tesla, а також власник соціальної мережі X (колишній Twitter) Ілон Маск. Після вторгнення він почав підтримувати російську пропаганду та виправдовувати агресію, стверджуючи, що Росія може «претендувати на Крим». Він пропонує Україні «мирний план конфлікту», який виглядає абсурдно і лицемірно.

У відповідь на ці наративи український історик, дослідник і ведучий каналу «Історія без Міфів» Владлен Мараєв аргументовано спростував погляди Маска. Він також обґрунтував, чому угода з Росією щодо Криму є неможливою, а «мирний план конфлікту» виглядає необґрунтовано. Мараєв висловив сумнів щодо розуміння Маском історії, особливо його тверджень на Twitter про «справедливість належності Криму до Росії і те, що півострів з 1783 року є російським»[78].

Росія незважаючи на санкції після окупації Криму та на Сході України створює аналогічну організацію ЄС, в якому інтегрується економічну і політичну, яка має назву Євразійський економічний союз (ЄАЕС) вона почала утворитися у 2014 травні в місті Астані, між президентами країн від РФ Володимир Путін, від Білорусі Олександр Лукашенко та Казахстану Нурсултана Назарбаєва.

Новостворена організація мав прийти на зміну утвореному в 2000 році Євразійському економічному співтовариству (ЄврАзЕС). В ЄАЕС були створенні спільну торгівельну, грошову та податкову політику, тобто рівень економічної інтеграції між його членами стали максимальним спільною.

Держави учасниці ЄАЕС запрацювали спільний ринок послуг, капіталів та робочої сили. Після створення, експерти «часто називають ЄАЕС просто «Євразійським союзом»— очевидно, за аналогією з ЄС, це проєкт Росії для того утримати пострадянський простір і підтримуючи авторитарних режимів Назарбаєва та Лукашенка та інших» [154].

Росія неодноразово запевняла та переконувала світову спільноту, позиціонуючи себе як «країну-миротворця» і виражаючи бажання допомогти країнам, які опинилися в біді. Однак насправді вона проявляє свої власні егоїстичні геополітичні інтереси. Прикладом країни, яка не отримала повноцінної допомоги від росії, стала Вірменія. З 1990-х років вона підтримувала дружбу з Росією після розпаду СРСР.

Вірменія, так само як і росія, вела війну проти Азербайджану за Нагірний Карабах, підтримуючи сепаратистів, які «прагнуть незалежності». Після «перемоги сепаратистів і утворення держави Нагірного-Карабаху(вірменською республіка Арцах) не була визнана незалежною державою по міжнародному праву, зокрема самою Вірменією» [93].

Також, після подій 2014 року, Вірменія підтримала дії Росії стосовно «референдуму про приєднання Криму» та констатувала, що це є черговим прикладом «реалізації права народів на самовизначення через вільне волевиявлення». Це відбулося під тиском росії на Вірменію у відповідь на бажання країни євроінтеграції замість підписання угоди про асоціацію з Європейським союзом. Вірменія оголосила, що приєднається до «Митного союзу»[20].

«Незважаючи на теплі стосунки з росією, у Вірменії виникла політична криза, пов'язана з виборами 2018 року. Тоді до влади прийшов Саргсян, який третій термін перебував на посаді Прем'єр-міністра. Більшість вірмен була незадоволена виборами і висловлювала своє невдоволення політикою Саргсяна, звинувачуючи його у зловживанні владою, корупції та фальсифікації виборів. Лідером протестів став НіколаПашинян, який прийшов до влади після відставки Саргсяна та уряду»[2].

Росія стримано, але без обурення не могла сприймати «кolorові революції», що відбувалися в дружніх країнах, зокрема в Вірменії. Війна за Карабах вибухнула знову в 2020 році, незважаючи на пандемію Covid-19. Тоді росія, діючи як посередник, зберігала нейтралітет, замість того, щоб підтримати союзника в ОДКБ, Вірменію, коли Азербайджан «під час 44-денної війни повертав собі райони навколо Нагірного Карабаху та Шуші і події 2023 року продемонструвала ставлення рф до Вірменії. Внаслідок цього Вірменія розчарувалася в рф, уже розуміючи що вона не дотримується свого слова, тому вирішила почати перемовини з Європейським союзом та НАТО, щоб забезпечити себе і віддалитися від впливу росії» [16].

Події в Нагірному Карабаху підкреслили «неефективність Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), яка від самого початку обіцяла захищати своїх союзників від зовнішніх вторгнень. Насправді, Росія не виявила істинного інтересу до долі Вірменії та її союзників, розкриваючи розрив між своїми обіцянками та дійсністю статуту ОДКБ» [64].

Інший приклад неефективності ОДКБ проявився в Казахстані. У січні 2022 року, «підвищення цін на скраплений газ спричинило протести, які перетворилися на політичні вимоги через незадоволення економічним становищем країни, корупцією та куміством влади, яку очолював Назарбаєв з 1980 року. Замість слухати вимоги протестувальників, Назарбаєв віддав наказ розганяти мітинги, що призвело до насильства і хаосу в країні» [41]. При приході до влади Токаєва, яку призначив наступником сам Назарбаєв, вона закликала ОДКБ надати допомогу у «придушенні і знешкодженні терористів». Росія відгукнулася на цей заклик, залучаючи членів ОДКБ (Білорусь, Вірменія, Киргизстан і Таджикистан) для допомоги уряду. Принцип «колективної безпеки», взятий з альянсу НАТО, в якому Стаття 4 Договору ОДКБ про колективну безпеку повторює Статтю 5 НАТО, передбачає, що у разі нападу на одну з країн блоку, всі інші країни будуть зобов'язані розглядати можливість надання допомоги у протидії зовнішній агресії, не чекаючи на дозвіл Радбезу

ООН. Таким чином, Росія ввела війська, виголошуючи "миротворчу місію", щоб насправді посилити свій вплив на Казахстан» [137].

Росія також надає підтримку терористичним організаціям, сприяючи хаосу та дестабілізації в світі, зокрема ХАМАСу. За допомогою Москви ця організація отримала фінансування та підготовку для здійснення терактів проти ізраїльтян, здійснила пряму агресію 7 жовтня 2023 року.

Можна з упевненістю стверджувати, що рашизм має значний вплив по всьому світі. Це призводить до «виникнення подібних режимів, розповсюдження пропаганди та формування так званих «адвокатів диявола», які перешкоджають наданню допомоги Україні у протистоянні з Росією. Сама Росія недотримується власних обіцянок щодо надання допомоги своїм союзникам Вірменією, виправдувала вторгнення в Казахстан на вимогу Токаєва, аналогічний сценарій 2014 році після повалення режиму Януковича, тим саме мати вплив на країну, а також спонсорства терористів Хамасу які здійснюють злочини проти Ізраїлю та людства» [156].

3.2 «Гібридна війна» як засіб «мирного» упокорення світу

На сьогоднішній день російська федерація активно використовує гібридні війни з метою впливу на уряди інших країн, уникаючи прямої відповідальності за злочини та маскуючи свої дії перед міжнародною спільнотою, стверджуючи, що вона не має до цього відношення. Розглянемо розвиток «гібридної війни», проаналізуємо країни, які постраждали від цього виду конфлікту, і з'ясуємо, чому гібридна війна стала для РФ інструментом "мирного упокорення світу".

Поняття «гібридна війна» сформуватися в 1990-х роках в Генеральному штабу російської федерації. Його пов'язують з ім'ям російського генерала армії Валерія Герасимова. Існує легенда, яка стверджує, що саме він винайшов нову концепцію ведення війни. Однак це міф, оскільки він не є творцем цієї концепції.

Герасимов лише описав методи проведення інформаційних атак та можливий новий етап воєнного конфлікту. Протягом свого життя генерал не розробив повноцінну нову доктрину, що визначала б термін та його характеристики. Ця обставина пов'язана з тим, що європейські політики та військові експерти вважають цю концепцію досягненням генерала Герасимова, хоча він ніколи не висловлював її як повноцінну доктрину. Цей міф використовується для підтримки ідеї російської пропаганди про «винятковість» та «інноваційність» російського підходу до ведення війни, що привертає увагу російської влади.

Методи Герасимова можна охарактеризувати так: він описує шість стадій розвитку конфлікту, а саме приховане зародження, загострення, початок конфліктних дій, криза, вирішення конфлікту і відновлення миру (постконфліктне врегулювання), розписуючи їх в схемах у статті «Роль невоєнних методів вирішення міждержавних конфліктів». Генерал Герасимов ніколи не використовував слово «гібридна», вказуючи лише тричі на «асиметричні форми» конфліктів. Основним напрямком його уваги був «інформаційний тиск на населення та політичну еліту учасників протистояння. Терміну «кібервійна» навіть немає в його висловленнях, хоча після втручання росії у вибори в США в 2016 році Герасимова вважають «теоретиком проведення кібератак на Америку і Європу». Поняття «гібридна війна» вперше з'явилося після вторгнення до Грузії (Сакартвело) у 2008 році, коли командувач Генерального штабу Микола Макаров вніс вагомий внесок у розвиток цього терміну. Західні експерти впевнені, що росія має значний досвід ведення війни і втручання внутрішніх справ інших країн» [79].

Хоча є діячі які вважають що саме Герасимова є теоретиком «гібридної війни» зокрема так вважає Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний. В інтерв'ю Дмитру Комарову «Рік. За кадром» він висловив повагу «підходу Герасимова» до ведення війн, назвавши його «сильним», «підступним», «непередбачуваним» [46].

Щодо країн-членів СНД, росія активно втручалася в внутрішні справи, намагаючись встановити маріонеткові уряди, які б сприяли тоталітарному російському режиму. Вона використовувала загрози вторгнення та шантажу, щоб змусити країни підкорятися своїм інтересам. Першою країною, яка постраждала від гібридної війни росії, стала Молдова. У 1992 році, після проголошення незалежності, на території Придністров'я залишилися залишки війська, які були розміщені там ще за часів СРСР.

Конфлікт між Молдовою та самопроголошеною Придністровською Молдавською республікою (ПМР) виник у 1990-х роках через різне бачення шляхів розвитку держави. А головним «приводом стало мовне питання, а причиною – бажання Молдови до незалежності та зближення з Румунією. Росія стала підтримувати сепаратистів самопроголошеної ПМР де тоді перебувала 14-а російська армія під командування генерала Олександра Лебеда. В його розпорядженні було близько 6 тисяч військовослужбовців, сотні танків, БТРів і БМП» [44].

Армія Лебеда втрутилося в конфлікт Молдови, завдавши молдовській армії та міліції значних втрат в боях за міста Дубоссари та Бендери. Молдова зазнала поразки й звернулася до ООН з проханням негайно скликати Радбез через «відкриту агресію Росії проти Молдови», але це не спрацювало, тому уряд Молдови погодився на перемовини з росією» [168].

21 липня 1992 році президент Молдови Мірча Снігур і президент Росії Борис Єльцин за участі лідера самопроголошеного «Придністров'я» Ігоря Смірнова підписали мирну угоду. За нею на територію Придністров'я зайшли російські миротворці. До 1 серпня бойові дії повністю припинилися, сторони визнали мирну угоду, і росія до сьогоднішнього дня не вивела свої війська з Придністров'я, вона використовує, як можливість впливати на політику Молдови» [90].

Після Молдови наступною країною, що стала жертвою росії була Грузія (Сакартвело). В 1992-1993 та 2008 роках там виникла подібна ситуація, коли абхазькі та осетинські сепаратисти вимагали незалежності. У «1990-х роках

виникли політичні та соціальні конфлікти між абхазцями, осетинцями та грузинами щодо статусу в державі, соціального забезпечення та захисту національних меншин. Це призвело до конфлікту, який тривав 1 рік і завершився перемогою сепаратистів. Під час Абхазько-Грузинського конфлікту російська федерація використовувала нестабільність в Грузії, надаючи військову та гуманітарну допомогу абхазьким та осетинським сепаратистам. Замість того, щоб виступити посередником між сторонами для вирішення конфлікту, Росія підтримувала сепаратистів. Тодішній президент Шеварнадзе, розуміючи критичну ситуацію та внутрішню нестабільність в країні, був змушений розпочати перемовини з сепаратистами і з Єльциним щодо підписання мирної угоди» [146].

Після підписання угоди Росія визнала Абхазію незалежною країною, але Грузія ледве відновлювалася після бойових дій в абхазькій війні. Як і більшість країн СНД, Грузія розвивалася дуже повільно і була корумпованою. Напруженість між росією і Грузією зросла після «революції троянд» 2004 року, коли до «влади прийшов проєвропейський політик Міхаїл Саакашвілі. Його мета була приєднати країну до ЄС і НАТО, а також вирішити питання щодо інтеграції Абхазії та Осетії» [144].

Володимир путін був незадоволений новим курсом грузинського уряду і не бажав втрачати вплив на країну. Тому він дав вказівку сепаратистам Південної Осетії у листопаді 2006 року провести ще один псевдореферендум, що підтвердив їхнє бажання бути незалежними від Грузії. «У 2008 грузини проголосували на референдум на якому 77% виборців проголосували за вступ в НАТО, 23% – проти. Явка склала 56%. Після референдуму уряд Саакашвілі подав заявку на вступ до НАТО разом з Україною, на отримання Плану дій щодо членства, а США відкрито підтримали їх» [21].

7 серпня 2008 року сепаратисти самопроголошеної Південної Осетії розпочали обстріл грузинської армії. Президент Саакашвілі вирішив не відповідати вогнем. Перші повідомлення про сильний обстріл Цхінвалу

надійшли близько опівночі, розпочавши бойові дії між осетинськими «ополченням» і грузинськими військами 8 серпня 2008 року.

Того ж дня росія, вступили в війну на боці самопроголошеної Південної Осетії. Російські війська, включаючи окремі «миротворчі» підрозділи, долучилися до конфлікту. Вже до обіду 8 серпня російські військові повністю контролювали Цхінвалі. О 11:30 того ж дня президент Грузії оголосив загальну мобілізацію, і розпочалися бої між грузинською армією, російською армією і «південноосетинськими ополченцями».

9 серпня Росія оголосила про початок операції «примус до миру». Російська авіація атакувала військову базу в Сенакі, призводячи до загибелі 12 грузинських військових. 10 серпня тривали бої на околицях Цхінвалу і російські війська вступили в морський бій з грузинськими кораблями в Чорному морі. 11 серпня російські війська почали наступ, перейшовши лінію розмежування Абхазії, Південної Осетії та Грузії. Бойові дії тривали, але інтенсивність зменшилась, ніж у попередні дні згодом опише російських журналіст та публіцист Аркадій Бабченко у документальній повісті «Маленька переможна війна» [109].

12 серпня президент росії оголосив про завершення активних бойових дій і був розроблений план врегулювання конфлікту президентом Франції Саркозі. Незважаючи на домовленості, «російські війська залишалися на території Грузії до 16 серпня» [10].

Після війни Грузія постраждала від дії росії, вона втратила контроль над двома регіонами як Абхазія і Південної Осетії які згодом рф визнає «незалежними державами» і підтримує зв'язки самопроголошеними республіками всупереч нормам міжнародного права.

Колишній президент Міхаїл Саакашвілі згодом неодноразово підкреслював в інтерв'ю журналістам, що «європейські політики замість того, щоб підтримати Грузію і засудити росію вимагали вести переговори та іти на поступки, зокрема чималу роль зіграли канцлер Німеччини Герхард Шредер та президент Франції Ніколя Саркозі які мали зв'язки з Путіним» [110].

Наступна країна яка постраждала найбільше ніж інші країни СНД стала Україна. Після проголошення незалежності росія неодноразово демонстративно проявляла свої інтереси стосовно України, що згодом призвело до конфліктної ситуації.

Російські політичні еліти висловлювала територіальні претензії до України, зокрема щодо Криму, вважаючи передачу цього регіону за часів Хрущова незаконною і безпідставною. Однак ці твердження росії є вигадками, які служать виправданям агресії. Більшість з них ґрунтується на міфі про те, що Хрущов прийняв це рішення одноосібно, але насправді це не так. Росіянам необхідні привід для окупації та виправдання своїх комплексів, а не факти та аргументи.

У період з 1992 по 1994 роки, коли Україна стикалася з економічними труднощами, Крим став об'єктом дестабілізації, яку активно підтримувала Росія. Українська влада виявила занепокоєння щодо ситуації в Криму та розпочала боротьбу з сепаратизмом на Сході та Півдні України. Діяч-популіст «президент Криму» Юрій Мешков, свідомо співпрацював з російськими спецслужбами ФСБ. На практиці його «проголошення незалежності» немає законних підстав, оскільки у нього відсутні були повноваження на такі дії. Пізніше кримські татари не підтримували це самопроголошення Криму. Українські спецслужби розпочали операцію для припинення цих проявів сепаратизму.

Координатором операції по боротьбі з сепаратизмом був «Євген Марчук, тодішній голова СБУ, а керівник спецпідрозділу «Альфа»– Василь Крутов. Ускладнення виконання завдань виникало в тому, що Мешков мав місцеву міліцію, яка контролювала всі дороги в Криму. Крім того, російські «козачі патрулі» активно діяли на півострові, а також слід було врахувати присутність Чорноморського флоту та російської 810 бригади морської піхоти. На той момент російські підрозділи в Криму поки що не втручалися в ситуацію, але мали можливість це зробити в будь-який момент. Група «Альфа» обходили різними шляхами під прикриття всі учасники операції змогли непомітно для

Мешкова потрапити до Сімферополя. Операція почалася 19 травня 1994 року підрозділ «Альфа» озброїлися і взяли будівлю під контроль підходи до уряду та Ради Криму, вивчали ситуацію. Тим часом Мешков почав стрімко втрачати репутацію після невдале захоплення СБУ що похитнуло його авторитет, згодом у чий повноваження вже не вірили навіть проросійські депутати. У березні 1995 року Верховна Рада України офіційно скасувала неконституційну посаду «президента Криму». Юрій Мешков виїхав до росії» [115].

Після події в Криму, росія не полишала надію впливати на Україну, вона прагнула забрати повністю Чорноморський флот які тоді перебували за часів СРСР. Але «Україна з цим не погоджувалася і внаслідок виникало сутички і суперечки. Але попри напруженість все ж могли дійти до згоди після підписання угоди про розподіл Чорноморського флоту 1997 році» [17].

Після розподілу Чорноморського флоту та укладання Угоди про добросусідства між Україною і РФ у 1997 році, з'явилася надія на покращення відносин з північним сусідом. Однак ця надія не справдилася у майбутньому. У 2000 роках, коли прийшов до влади в. путін, він одразу ж підтримував попит росіян на реванш та його політика стосовно України залишалися незмінними.

Для нього було ключовим встановлення лояльного уряду, підконтрольного росії, що виконує вимоги російської політичної еліти. Російська політична еліта знову висунула територіальні претензії до України, зокрема стосовно острова Тузла в Керченській протоці, яка перетинається з кордоном з росією. Тодішній президент Леонід Кучма вже перебував у складному політичному становищі на міжнародній арені, оскільки скандали, пов'язані з вбивством журналіста Гонгадзе і «кольчужний скандал», підірвали довіру Західних країн до його лояльності. Проблема полягало в тому що росіяни почали «будівництва дамби в бік Тузли в них не було дозволів і узгоджено з українською стороною щодо будівництва, російські пропагандисти і розпочали інформаційну кампанію проти України. Генерал Михайло Коваль хотів доповісти Кучмі щодо критичної ситуації на острові Тузлі які не брав слухавки тоді він зв'язався з тодішнім главою адміністрації президента Віктор

Медведчук. Генерал просить санкціонувати відправлення прикордонників на Тузла та укріплення острова. Замість відповіді голова АП кидає слухавку. Генерал не очікуючи від президента указу починає діяти відправляє на Тузлу 300 прикордонників, які першими прибули на острів. Поки росіяни, працюючи в шодня нарощують по 150 метрів дамби, українські прикордонники перетворюють Тузлу на фортецю. Після приїзду Кучми на острів почалось напруження і вимагання припинити будівництва і перемовини. Понад 3 тижні Путін уникав розмови з Кучмою, але після того, як президент України зателефонував йому з острова, готового до оборони – Кремль віддав наказ зупинити будівництво» [60].

Під час виборів 2004 року росія використовувала своїх політтехнологів для поляризації суспільства, провокування внутрішнього конфлікту та дискредитації проєвропейського кандидата Віктора Ющенка. Російські політтехнологи активно допомагали Януковичу набрати політичних очок та популярність на виборах. Серед «російських політтехнологів які здійснював чорний піар щодо Ющенка, його команда розробила концепцію виборчої стратегії Януковича та «чорної виборчої кампанії», зокрема, про різні сорти українців і відповідних мап на виборах 2004 року. Керівником передвиборчим штабом став Гліб Павловський» [111].

Після Помаранчевої революції, взаємини між Україною та росією охололи через оголошення Ющенком курсу на вступ до НАТО та ЄС, а також розвиток національної ідентичності. Для російської політичної еліти це становило загрозу втратити вплив на сусіда. Відтак, російські політичні еліти вживали різноманітні маніпуляції перед європейцями, демонструючи свою силу через «газові війни». Суть цих воєн полягала в тому, щоб зобразити Україну як невігідного «партнера» і порушника угод, шантажуючи перекриття газопостачання до Європи та нав'язуючи «газову гілку» за цінами, що вдвічі перевищували європейські ринкові ціни.

Ігор Волобуєв, колишній віце-президент Газпромбанку, розповів журналісту Денису Казанського, що «Газпром інвестував мільйони доларів у

дискредитацію України в Європі, наймаючи спеціалізовані агентства для маніпулювання репутацією та ведення кремлівських нарративів. Задачею було показати, що українська газотранспортна система не ефективна, і реконструкція системи є надто дорогою та непотрібною. Також намагалися створити образ України як ненадійного транзитера російського газу, розповсюджуючи нарративи серед європейців. Дискредитацією під час газових війн став заступник голови адміністрації президента РФ Олексій Громов. А Ігор Волобуєв, який працював був учасником у газових війнах, спростовував заяви російської сторони, що на початку 2009 року ніби «Україна перекрила газ до Європи», заявляла тоді Нафтогаз що газ був перекритий на території Росії» [112].

Внутрішньо політичною нестабільністю в Україні, вибори 2010 роках від яких переміг проросійський кандидат Віктор Янукович, після виборів Росія почала впроваджувати свої забаганки серед них це продовження перебування Чорноморського флоту в Криму. Згодом у «Харкові був підписаний договір про перебування Чорноморського флоту в Криму, в договорі термін перебування військової бази Росії в Севастополі на 25 років. Відповідно до угод, Росія могла тримати в Криму до 25 тисяч військовослужбовців. Орендовані об'єкти використовувались як база Чорноморського флоту, взамін Росія давала Україні знижку на газ в обмін на продовження терміну базування. Тоді сума дисконту оцінювалася у 40 мільярдів доларів. Своєю чергою ексголова уряду Микола Азаров, того ж дня підписав розпорядження про схвалення Кабінетом міністрів України так званих Харківських угод на користь РФ, що згодом це породило резонанси і скандали в Україні» [102].

Погіршення відносин між росією та Україною розпочалося під час Революції Гідності. Тодішній президент Янукович обіцяв підписати угоду про асоціацію з Європейським Союзом, проте під впливом Кремля та отримання кредитів відмовився від цього кроку. Це викликало масові протести по всій країні, які переросли в революцію.

За вказівками Кремля була запущена пропагандистська кампанія з метою дискредитації "Євромайдану". Шляхом створення «сюжетів про «скажених

бандерівців» з використанням маніпулятивних відеокадрів та поширення неправдивих наративів, пропаганда намагалася створити враження, що в «Україні заборонено розмовляти російською». На російських пропагандистських програмах також використовувався фотоколаж та фотошоп, що символізував тему Євромайдану, хоча не мав до нього жодного відношення. Основна мета пропаганди полягала в «мобілізації» російського суспільства та намаганні показати, що сценарій, який розгортався в Україні, є неприпустимим для Росії» [167].

Після повалення режиму Януковича російська політична еліта почала усвідомлювати, що втрачає вплив на Україну. У зв'язку з цим Кремль використовує ті самі методи, які вже були використані в попередніх конфліктах в Молдові та Грузії. Зокрема 20 лютого 2014 року російські війська перебували в Криму, а місцеві мешканці охарактеризували військових без розпізнавальних знаків, зі зброєю в руках, що захопили адміністративні та військові об'єкти Криму їх називають «зеленими чоловічками» через колір уніформи. А в російських пропагандистських програмах називають «вежливими людьми».

Російська політична еліта, а також сам володимир путін, вводили в оману ЗМІ, стверджуючи, що «вони тут ні до чого», і висловлюючи твердження про те, що «жителі самостійно організували кримську самооборону», тим самим намагаючись замилювати перед світовою спільнотою. Згодом з погіршення ситуації у великих містах півострова відбувалися проросійські мітинги, учасниками яких були найманці РФ, колаборанти та прості жителі півострова які «задурманені пропагандою», хоча кримські татари та українці також намагались протидіяти, відповідно були створенні проукраїнські мітинги, які згодом їх розігнали.

У ніч на 27 лютого зелені чоловічки (російські війська) РФ захопила будівлі Верховної Ради та Ради міністрів АР Крим в Сімферополі в якій розпустили парламент і «відправили у відставку» й обрали нового «прем'єр-міністра» – представника руху «Русское единство» і колаборанта Сергія Аксьонова. Тоді ж прийняли рішення щодо проведення референдуму

Незважаючи на те, що українське законодавство не передбачає жодних референдумів про зміну кордону, 16 березня відбувся «референдум», де нібито кримчани вирішили, що Крим має бути у складі росії. 18 березня 2014 року (нібито внаслідок так званого референдуму) Путін із представниками окупаційної влади підписав документ про прийняття Криму до складу рф. Через два дні, 20 березня, Держдума РФ майже одногосно ратифікувала його, а вже 21 березня це зробила Рада Федерації, і документ набув чинності» [61].

Після успішного анексування Криму російські війська взяли під контроль адміністративні будівлі в Донецьку та Луганських областях, що призвело до виникнення війни на Сході України. Олександр Турчинов, тимчасово виконувач обов'язки президента України, видав наказ про проведення антитерористичної операції (АТО) в зазначених областях. В цей час ситуація в країні почала загострюватися, і на південному та східному регіонах були організовані "проросійські мітинги" за підтримки Москви, спрямовані на дестабілізацію в Україні. Однак пізніше Національна Гвардія та СБУ змогли придушити ці мітинги.

Військові дії на сході стали активнішими, при цьому «українська влада вірила у можливість проведення виборів президента. 27 травня відбулися президентські вибори, на яких переміг Петро Порошенко. 7 червня під час інавгурації відбулося передача повноважень президента та верховного головнокомандувача. Перед президентських виборів, Турчинов на дипломатичних зустрічах, неодноразово наголошував підтримці України і засудження дії росії, тоді західні лідери не хотіли мати справи з росією. Тоді вони «боялися повномасштабної війни в центрі Європи» а головне тоді в них було переконання «могутності Росії» і не мали бажання надання допомоги Україні» [25].

Війна на Сході України почала ще більше загострюватися, при каденції Порошенка було продовження АТО, ЗСУ зайняли важливі стратегічні об'єкти, проросійські терористи так звані «ополченці ДНР і ЛНР» зазнавали великих втрат, бій за Донецький аеропорт. Потім «через деякий період аеродроми

Краматорська, Луганська, Донецька вже перебували під контролем українських військових. Під час АТО були й стратегічні помилки було втрачено час і можливості, які б змінили розстановку сил на сході України й, цілком можливо, не призвели б до наступних невдач Збройних сил України внаслідок очевидних прорахунків (некомпетентності, недбальства) у вищих колах СБУ, Генерального штабу ЗСУ та штабу АТО, що призвело до військових поразок під Іловайськом» [23].

Після поразок у військових діях на Сході Україна вирішила підписати угоду з Росією, яку подальше назвали «Мінськими Домовленостями». Визначеними пунктами цих домовленостей були: негайне двостороннє припинення застосування зброї, моніторинг та верифікація режиму незастосування зброї з боку ОБСЄ, реалізація децентралізації влади, включаючи ухвалення закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей» (закон про особливий статус). Згодом виявилось, що ці домовленості виявилися пасткою для України, оскільки документ не мав практичного значення, адже Росія неодноразово порушувала їх» [162].

Росія незважаючи на Мінські угоди вона мала надію вплинути на політичне становище Україні, спонсорує проросійських партій «Опозиційний блок» та «Опозиційна платформа за життя». Вони отримували великі кошти для закупівлі телеканалів, які поширювали російську пропаганду, а також на фінансування для передвиборчих перегонів. «Вибори 2019 році до Верховної ради прийшли Платформа за життя вони закликали до миру з росією і більшість законів вони ігнорували,але незважаючи на перемогу на виборах вже ж не змогли надавити на українську владу та народ що внаслідок породило ідею вторгнення в Україну» [11].

Тут можна зауважити, що після розпаду СРСР росія розпочала втручатися в справи країн СНД, намагаючись зберегти свій вплив та встановлювати лояльні режими. Росія використовувала гібридні війни як інструмент для впливу на уряди країн. Серед жертв цієї політики виявилися Молдова, Грузія

(Саркатвело) та Україна. Росія також використовувала як упокорення миру для уникнення покарання за свої злочини, порушуючи міжнародне право. Україна стала особливою жертвою, оскільки розглядалася як плацдарм для захоплення інших республік пострадянського простору, що призвело до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

3.3 Повномасштабна агресія проти України – агонія рашизму

24 лютого 2022 року відбулося широкомасштабне вторгнення в Україну. Російська політична еліта, зокрема володимир путін, прийшла до висновку, що дотримання Мінської угоди неможливо, що проросійські сили не можуть впливати на владу та громадян країни. Також проросійські медіа, спонсорованні російським урядом для поширення своїх наративів серед українців, були вже закриті. У зв'язку з цим вони прийняли рішення вторгнутися в Україну, намагаючись виправдати свої дії та поширюючи брехню: «захист російськомовних людей» та «народ Донбасу від батальйону укрнацистів» [173].

Повномасштабне вторгнення 24 лютого о 4:55 ранку стало поворотним моментом для України і всієї світової спільноти. Президент рф володимир путін оголосив про початок «спеціальної воєнної операції» з метою «демілітаризації і денацифікації України».

Великі міста, такі як Харків, Одеса та Київ, були обстріляні від гармат до великокаліберних ракет. Згодом розпочалося відкрите збройне вторгнення росіян з території Білорусі та тимчасово окупованого Криму. Російсько-українська війна, почала у 2014 році, перейшла в нову фазу. Вторгнення відбувалося в кілька напрямків, формуючи кілька зон: Північно-Західна, Східна та Південно-Західна.

За задумом російського політичного керівництва, бліцкриг (швидке захоплення території) мав бути здійснений висадкою десанту на аеродромі Гостомель та захопленням Києва за підтримки важкої бронетехніки та

артилерії, які пройшли через Чорнобильську зону. Тоді російська еліта вважала, що "захопить столицю Київ за 3 дні", а «українське політичне керівництво відразу капітулює і здасться». Паралельно з цим був нанесений удар з півночі на Чернігів, Суми та Харків, а з півдня – на Одесу, Миколаїв, Херсон і Маріуполь.

Незважаючи на широкомасштабний наступ російської армії, ЗСУ змогли протягом певного часу здійснити повноцінну оборону, завдаючи ворогу значних втрат і утримуючись на лінії Макарів – Гореничі – Буча – Демидів.

Прошло кілька днів інтенсивних боїв за Київ, але російські війська не змогли захопити столицю. Вирішальними факторами стали бої за Ірпінь, Ворзель, Буча та Гостомель, де українські сили зуміли затримати російську армію і завдати їй значних втрат. Використання реактивної, ствольної артилерії, танків і стрілецької зброї спричинило відступ ворожої армії від Києва.

Російська армія почала обстрілювати всіма наявними засобами що згодом призвело до великих жертв серед цивільного населення. Одночасно «російські військові проводили масові «зачистки» серед місцевого населення, а тіла численних жертв ховали в братських могилах. Згодом російська політична еліта вже почала усвідомлювати що не зможе «захопити столицю за 3 дні» вирішила перегрупувати свої війська з північного напрямку і вивести війська з Київської Чернігівської та Сумської області» [178].

Увесь лютий 2022 року став каталізатором змін для всього українського суспільства. Після вторгнення більшість українців розпочали активні дії та надання допомоги своїм співгромадянам. Зокрема, деякі стали волонтерами, інші намагалися евакуювати біженців, а хтось вступав до війська, щоб захистити батьківщину у важкий період. Президент України Володимир Зеленський пізніше охарактеризував цей період, визнаючи мужність українського народу.

У березні 2022 року розпочалися масові атаки на міста України, зокрема російські війська обстріляли пологовий будинок в Маріуполі, що призвело до 17 жертв, включаючи вагітних жінок. Згодом російська пропаганда почала

розповсюджувати брехню про те, що це «Це все грім!» і «Постановка для фото». У середині березня розпочалися повітряні бої, під час яких загинув майор Степан Тарабалка, якого українці називали «Привидом Києва», що пізніше став символом і позначенням захисників неба.

У квітні 2022 року, «після відступу російських військ з Київської, Чернігівської та Сумської областей, українці та світова спільнота дізналися про злочини росіян, які вчинили геноцид у містах Буча, Ірпінь та Гостомель під час окупації, що стало одним із найстрашніших злочинів у 21 столітті. Росіяни здійснили обстріл Краматорська ракета поцілила у залізничний вокзал що внаслідок постраждали майже сотню людей. Згодом пізніше СБУ змогла затримати проросійського політика і «кума Путіна» Віктора Медвечука» [98].

13 квітня 2022 року Збройні Сили України використали ракетний комплекс Р-360 «Нептун», який зумів уражати один із найпотужніших кораблів-крейсерів «Москва». Наступного дня цей корабель потонув, тим самим унеможлививши висадку російському десанту в Одеській області. Це відкрило можливість Силам оборони розпочати операцію з відновлення контролю над островом Зміїний.

Незважаючи на перемогу і затоплення крейсера «Москва», з травня – серпня 2022 року бої за Маріуполь стали ще інтенсивнішими. Оборонці завдали значних втрат боєздатним російським підрозділам, які тоді перебували в більшості порівняно з захисниками.

Російське командування в цей час розпочало «перегрупування своїх військ з метою виконання завдання щодо захоплення всієї Луганської області. Важливим містом для контролю над цією областю стало Северодонецьк. Захисники здійснювали повноцінну оборону міста, вдала оборона змогла завдати великих втрат і вичерпати їхні резерви» [99].

У вересні 2022 року ЗСУ в ході Харківської операції вигнали російські війська з Харківської області та звільнили стратегічно важливі міста Куп'янськ, Ізюм. В Ізюмі наші воїни знайшли численні братські могили закатованих

рашистами мирних мешканців і замордованих українських військовополонених.

Навіть при успіхах військових операцій і героїзмі захисників, росія вдало окупувала південну частину території України, включаючи Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську і Донецьку області, завдяки агентам ФСБ і відкритим колаборантам, які сподівались на «освободителів».

Встановивши окупаційну владу, насаджували свій тоталітарний порядок, принижуючи культурні цінності українців, руйнуючи пам'ятники українських діячів і меморіали Голодомору. Крім того, вони вилучали підручники з історії та спалювали українські книги, з метою замінити їх на російську вважаючи «правильнішим» за «радикальну українізацію».

Після встановлення окупаційної влади, російське керівництво призначало на посади глав адміністрацій відвертих «колаборантів» і колишніх маргіналів, які не виявляли позитивних якостей, по суті, були невдахами, але під час окупації Росії стали ключовими посадовцями і впливовими особами в рф.

Серед відомих осіб, що визнаються «колаборантами» та «маргіналами-невдахами», є депутатка місцевої міськради від проросійських партій «народний мер» Мелітополя Галина Данильченко, керівник міста Бердянськ - колишній інженер і депутат сільради Олександр Сауленко, а Енергодаром управляє колишній інженер Запорізької АЕС і депутат міськради Андрій Шевчик. Крім того, на посаду «віце-губернатора» Херсонської області призначено колишнього маргінала Кирила Стремоусова, а «губернатором Херсонщини» став Володимир Сальдо.

У додаток до цього були запущені телеграм-канали, які поширюють пропаганду в «Телеграмі». Вони «взаємодіють між собою та підтримують загальний паблік - проєкт «Южный плацдарм» або «Югінформбюро». Корені цих проєктів можна відслідкувати вросії. «Южный плацдарм» має веб-сайт, який був зареєстрований наступного дня після початку війни – 25 лютого» [42].

Окупаційна влада Росії, усвідомлюючи свої злочини, намагається також залучити місцевих жителів до служби, видавши повістки, щоб використовувати їх як «гарматне м'ясо» проти України.

Вони зобов'язують «місцевих жителів-призовників вступити до військового обліку і службі після отримання російського паспорту. Росіяни проводять інформаційну кампанію щодо можливості служби за контрактом хоча розуміючи, що важко їх буде залучити до військової служби» [166].

Не дивно, що російська федерація вчинила вторгнення з метою тотальної русифікації окупованих територій та дестабілізації суспільства інших країн, використовуючи методи, схожі на ті, що використовувались більшовиками. Вони також застосовували тоталітарний контроль, репресії та геноцид інших народів, подібно до нацистів під час Другої світової війни. Це вторгнення розкрило істинну природу росіян, які обвинувачують своїх сусідів та західні країни у русофобії, безбожності та інших проблемах, при цьому самі проявляють свої негативні риси вдвічі гірше і протирічать своїм власним словам.

Після вторгнення росіян написали маніфест в якому «обґрунтували геноцид, репресії, тотальної русифікації та знищення України як окремої держави, цей маніфест описує що українці є «пасивними нацистами та посібниками». Подальша денацифікація полягає у перевихованні, відмови від власної ідентичності» [126].

Світове товариство та українське суспільство розраховували на те, що 'ліберальні' опозиційні сили та «звичайні росіяни» зможуть вплинути на російське політичне керівництво та припинити війну. Однак після вторгнення пройшло багато часу, але ці сподівання виявилися марними. Серед причин цього можна виділити те, що росіяни, маючи комплекси, не бажали або не намагалися переосмислити свою історію та дії своїх попередників. Більшість населення рф виявилася та реваншистами і маргіналізованими, не зацікавленою в долі інших націй, перебуваючи в своїй 'зоні комфорту', навіть економічні труднощі та тоталітарний контроль влади не змусили їх виходити за межі цієї

зони. Росіяни також не проявляють інтересу до креативності, що призводить до випадків плагіату та відвертого запозичення, представляючи це як «власні досягнення».

Останнім часом росія намагається демонструвати велич свого минулого, в загалом воно базується на «попедобесії» та спробах успішно апелювати до «історичної слави», хоча це не має жодного відношення до реальних досягнень, ностальгія по совку вплинуло на розвиток «попедобесії» [117].

Російська «повномасштабне вторгнення в Україні спричинила зміни в геополітичних та міжнародних відносинах. Багато країн, зокрема США, не могли залишитися осторонь і почали вживати жорсткі санкції, призводячи до значних економічних втрат росії на мільярди доларів щорічно. Основним наслідком вторгнення стала ізоляція РФ, що призвело до того, що країна отримала перше місце за кількістю введених санкцій, перевершуючи навіть обсяг санкцій проти Ірану і Північної Кореї» [106].

Рф також розглядає можливість використання «газового голки» для впливу на ЄС, намагаючись змусити його відмовитися від надання допомоги Україні. Загрожуючи «припиненням постачання газу, росія сподівається нахилити та змусити ЄС відмовитися від підтримки України, застосовуючи такий тиск, адже без російського газу існує загроза замерзання. Також при цьому рф закриває «Північний потік-1» виправдовуючи технічними несправностями хоча насправді намагається зробити залежності від газу та нафти» [28].

США, побачивши успіхи військової операції та героїзм українського війська, розпочали реалізовувати необхідність допомоги Україні. 9 травня 2022 року Конгрес прийняв закон про ленд-ліз, який пізніше був підписаний президентом США Джо Байденом. Метою було завдати військового поразки Росії, щоб запобігти майбутнім конфліктам. Сприяючи цьому завданню, США передавали військово обладнання, від стрілецької зброї до літаків F-16 та танків Абрамс» [75].

Допомога Україні є прямою інвестицією в міжнародну безпеку та стабільність у світі, на думку відомого американського дослідника та історика Тімоті Снайдера. Після вторгнення він «висловлював підтримку Україні та «закликав світову спільноту допомагати їй в боротьбі з Росією. Відзначивши, що відсутність підтримки може привести до «десятиріччя темряви та хаосу»[130].

Він наводить аргументи, чому Україна може виходити переможницею у війні з росією. Відзначає, що перемога України відображає мир і стабільність. Допомога Україні це подоланням епох імперій, протистоянням демократичних цінностей проти тиранічних режимів. Допомога Україні уникає великої війни та розповсюдження ядерної зброї. За словами історика, тільки «допомога Україні може змінити геополітичне і міжнародне становище в світі, представляючи інвестицію в мир та безпеку»[131].

Отже, вторгнення РФ в Україну виразно демонстрували агонію рашизму та розкрила сутність росіян, які не приймають відповідальність за злочини проти людства. Відсутність критичного мислення та «победобесія» призвели до страждань сотень тисяч людей по всьому світу.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що російська політична еліта при фінансових збагачень витратила гроші для підкопу європейських політиків, фінансування ультраправих популістських партій, а також витратила гроші на пропаганду які внаслідок породило «адвокатів диявола» в якому діячі виправдували дії росії проти України, почала вторгнення Казахстан, кинула на призволяще свого союзника Вірменію та фінансує терористичні організації зокрема «Хамас» та «ПВК Вагнер» .

Також в цьому розділі ми розглянули розвиток «гібридної війни», проаналізували досвід країн СНД, які постраждали від цього виду конфлікту, ми дійшли до висновку що росія використовувала гібридні війни, як «упокорення миру» для уникнення покарання за свої злочини, порушуючи міжнародне право. Україна стала особливою жертвою, оскільки розглядалася як

плацдарм для захоплення інших республік пострадянського простору, що призвело до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

І останнє ми розібрали російське повномасштабне вторгнення в Україну яка спричинила зміни в геополітичних та міжнародних відносинах. Після вторгнення росія була ізольована від світової спільноти, проти неї запроваджені жорсткі санкції. Російська влада намагалася встановити окупаційну адміністрацію назначаючи колишніх «маргіналів» та колаборантів, для контролю та власних інтересів, здійснювала злочинів проти людства.

Під час вторгнення Росія цинічно брешучи заявляла про «Денаціфікацію» та «Демілітирізацію» України це означало про прямий заклик до геноциду українського народу що внаслідок породили братські могили Бучі,Гостомелі,Ірпінь. Але героїзм звичайних людей та вдалі військові операції завадили Росії «захопити за 3 дні». Вторгнення стало каталізатором для українського суспільства та мотивацією для розірвання відносини з Москвою, що розкрило істинну природу, які не приймають відповідальність за злочини проти людства. Відсутність критичного мислення, ностальгія «совка» та «победобесія» призвели до страждань сотень тисяч людей по всьому світу.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного кваліфікаційного дослідження, не претендуючи на всеохватність проблеми, можна зробити певні висновки та узагальнення:

➤ історіографічний аналіз дозволив з'ясувати, що проблема становлення, розвитку та суті ідеології рашизму викликає певний інтерес як серед зарубіжних так і українських дослідників. Проте на сьогодні ще відсутні узагальнюючі праці з даної проблеми;

➤ з'ясовано, що теоретичною основою «рашизму» є філософія Івана Ільїна, теоретика російського християнського фашизму та тоталітаризму;

➤ досліджено вплив фашизму, нацизму та більшовизму на виникнення «рашизму»;

➤ підкреслено, що в ХХІ столітті рашизм став однією з найнебезпечніших ідеологій, взявши за основу фашизм з його культом вождя, мілітаризму та імперського реваншу; від нацизму – ксенофобію, расизм, антисемітизм, а також геноцид; від більшовизму рашисти запозичили культ терору, репресій, голодомору та концентраційних таборів;

➤ проаналізовано, що ідеї євразійства, у версії пропагандиста та ідеолога О. Дугіна, внесли в ідеологію рашизму тези про винятковість російської цивілізації, яка протистоїть глобалістам, та про російську імперію, яка повинна займати простір від Владивостока до Дубліна;

➤ вслідковано еволюцію тоталітаризму в сучасній Росії. Наголошено, що навіть за демократичного правління Єльцина в 1990-х роках, виникла тенденція до використання тоталітарних методів управління, яка особливо проявилася під час придушення опозиції в 1993 році та надання надмірних повноважень президентові;

➤ проаналізовано, що під керівництвом путіна був встановлений тоталітарний режим (путінізм), невід'ємними елементами якого є «руській мір», «побєдобесіє» та мілітаризація населення. Підкреслено, що логічним стало перетворення російської федерації з демократичної на тоталітарну

рашистську державу, яка прагне реваншу після поразки СРСР у «холодній війні» та відновлення російської імперії у формі радянського союзу.

➤ Доведено, що розвиток РПЦ та її вплив на російське суспільство та демократичні країни. Зазначено, що з самого початку церква була підпорядкована різним владарям, включаючи царів, імператорів, вождів та президентів. Після розпаду СРСР РПЦ виявилася причетною до поширення язичництва, мракобісся та українофобії, а також таких явищ, як «Скрепи», виправдання війни та відсутність духовності. На жаль, ця стратегія не завжди ґрунтується на християнських цінностях, а скоріше спрямована на політичні та геополітичні інтереси Росії. З приходом Путіна у 2000-х роках відбулося зближення з державою, і церква отримала впливовий статус в Російській Федерації, що стало інструментом впливу на російське суспільство та країни, такі як Україна та Естонія;

➤ проаналізовано вплив концепції «русского міра» та пропаганди «рашизму» на розважальну галузь РФ, включаючи музику, кіно та ігри. Досліджено гіпертрофію фанатизму, спричинену «русского міра» та виявлену в «победобесия» на 9 травня, яке ігнорує негативні сторони історії, претендуючи на роль «народу переможця». Також розглянуто вплив пропаганди «рашизму» на розважальну галузь, що призвело до підтримки влади серед зірок шоу-бізнесу та зміни поглядів опозиційних виконавців. Досліджено проникнення пропаганди в кіно, що поширює українофобію, ксенофобію, імперіалізм та ностальгію за радянським минулим. Зазначено «шедеври російського кінематографу» фільми «Брат» (1997) та «Брат-2» (2000), які прославляють «ПВК Вагнера» та російську армію в фільмах «Солнцепек», «Крим» «Русській характер». Визначено вплив пропаганди на відеоігрову індустрію, зокрема гри «Бліцкриг», «Серп і Молот», «Atomic Heart», а також антизахідні настрої в іграх «Мародер» та «Миротворець». Ці тенденції формують попит на «отчествених розробників» та впливають на свідомість росіян, підсилюючи бажання до реваншу та «поверненню до совка»;

➤ досліджено вплив рашизму на зовнішню політику рф через «гібридні війни» як інструмент упокорення світу. Здійснено аналіз цього впливу навіть після розпаду СРСР, коли рф виступає « правонаступницею ». Після фінансового збагачення Путін та політична еліта Росії підкуповували західних політиків, вимагаючи виконання вимог і обіцяючи фінансову та політичну підтримку, а також посади в державних компаніях, таких як «Газпром», «РосНефть», RT (RussiaToday);

➤ проаналізовано вплив пропаганди, яка розповсюджувалася серед авторитетних осіб і породжувала «адвокатів диявола», зокрема Ілона Маска. Досліджено гібридні війни як інструмент упокорення світу, незважаючи на укладені угоди та дружбу. Росія втручається в внутрішні справи інших країн, надаючи фінансову, гуманітарну та військову допомогу, що породжує "народні республіки" в Молдові, Грузії та Україні. Україна стала особливою жертвою газових, торговельних та гібридних війн;

➤ проаналізовано наслідки «рашизму» внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну та розглянуті перспективи його агонії. Визначено, що вторгнення призвело до змін у геополітичних та міжнародних відносинах. Після вторгнення Росія була ізольована від світової спільноти, спробуючи встановити окупаційну адміністрацію з колишніх «маргіналів» та колаборантів для контролю та власних інтересів, вчиняючи злочини проти людства. Цинічні заяви про «денацифікацію» та «демлітаризацію» України представляли собою прямий заклик до геноциду українського народу, який виявився в братських могилах у Бучі, Гостомелі та Ірпені;

➤ досліджено, що «рашизм» в наслідок призвів до масових біженців, економічної нестабільності, руйнації міст і відсутності плани на майбутнє. Прояснилося, що росіяни ще більше підтримують війну та геноцид, проявляючи відсутність критичного мислення, «победобесіє» призвело до заклики до знищення «украцистів».

➤ Якщо не зупинити рашизм, це може призвести до подальших конфліктів, нестабільності та, врешті-решт, до початку Третьої світової війни внаслідок породженою агресивних дій Росії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. AugustynAdamChechnyarepublic, Russia. Britanica. 2023. 27nov.
URL:<https://www.britannica.com/place/Chechnya>
2. АкоюнКаріна Перемога оксамитової революції у Вірменії. Чому народ постав проти Сержа Саргсяна?, *Український тиждень*.2018. 24 Квітня,
URL:<https://tyzhden.ua/peremoha-oksamytovoi-revoliutsii-u-vmenii-chomu-narod-postav-proty-serzha-sargsiana/>
3. АтанесянГригор Фашизм та євразійство. Як Олександр Дугін, який ненавидить і боїться Україну, пов'язаний з Кремлем.*BBCNEWSУкраїна*. 2022. 27 серпня.URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-62699184>
4. Аксьонов Павло 20 років загибелі «Курська»: катастрофа, яка змінила Росію та Путіна.*Російська служба BBC*.2020. 12 серпня.URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-53750282>
5. БагінськийВ. В.,Соломій О. А. Євразійство та неоевразійство як «вторинні ідеології».Наукові записки Києво-Могилянської академії. Політичні науки.Київ, 2007. Т. 69. С. 5-11.
6. БобрицкийДмитрий Московський патріархат і томос Києву: як РПЦ стала автокефальною.*LIGA.net*,2018. 2 серпня, URL:<https://www.liga.net/society/articles/moskovskiy-patriarhat-i-tomos-kievu-kak-rpts-stala-avtokefalnoy>
7. БарбашинАнтонІльїнІван: Модний фашист.Ridle.2018. 20 квітня. URL:
<https://ridl.io/ivan-ilyin-a-fashionable-fascist/>
8. Батюк Ірина росія таємно спонсорувала партії та політиків у 20 країнах світу.*WP: ukrayina.pl* 2022. 14.09., URL:<https://ukrayina.pl/ukrayina/7,183471,28910106,wp-1088-1086-1089-1110-1103-1090-1072-1108-1084-1085-1086.html>
9. Бутусов Юрій Новорічний штурм: Як чеченська ТрО розгромила російські війська у Грозному 31.12.1994 – 1.01.1995.*Ukrainianmilitarypages*.2022. 5 січня.URL: <https://www.ukrmilitary.com/2022/01/cechnya.html>

10. Бушуєв Михайло, Валерій Сааков Що потрібно знати про п'ятиденну війну Росії та Грузії, DW, 08.08.20188 серпня 2018 р. URL: <https://www.dw.com/uk/10-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%89%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%BE-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%83-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%83-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97-%D1%82%D0%B0-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97/a-44995468>
11. Бичай Роксолана ОПЗЖ та інші: чи буде проросійське лобі в українській політиці після війни?, радіо Свобода, 29 березня 2022, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/opzzh-perspektyvy-pislya-viyny/31776098.html>
12. Бондарєва Христина Томос по-естонськи: як балтійська країна відновила незалежну від Москви церкву, ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА, 19 ЖОВТНЯ 2018, URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/10/19/7088385/>
13. Вольганг Віперман Європейський фашизм: порівняльний аналіз 1922-1989, /Перек. з нім. Київ: Дух і Літера, 2008, 278 с.
14. Вальєре Поль Іван Ільїн: Філософ права, сили і віри. *The Montréal Review*. 2022 жовтень. URL: <https://www.themontrealreview.com/Articles/Ivan-Ilyin-Philosopher-of-Law-Force-and-faith.php>
- 15.15. Weisberger Mindy, What is fascism? LIVES CIENSE. 2021. 29 November. URL: <https://www.livescience.com/57622-fascism.html>
16. Вендік Юрі Вірменія розчарована у Росії і шукає нових союзників. *BBC NEWS Україна*. 2023 12 вересня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66777926>
17. Величко Руслана Пливуча агресія РФ та Чорноморський Флот. *Мілітарний*. 2021. 28 Травня. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/plyvucha-agresiya-rf-ta-chornomorskyj-flot/>

18. Wallenfeldt, Jeff, Nazism, politicalmovement, Germany, EncyclopædiaBritannica, 5 September 2023, URL: <https://www.britannica.com/event/Nazism>
19. Втручання у вибори в США: 13 росіянам висунули звинувачення. *BBCNEWSУкраїна*. 2018. 16 лютого. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43087337>
20. Выпад в адрес России»: реакция на релиз Call of Duty: Modern Warfare. *VoiceAmerica*. 2019. 2 листопада. URL: <https://www.golosameriki.com/a/call-of-duty-russia/5149299.html>
21. Вірменія підтримує анексію Криму Росією – президент. *Радіо Свобода*. 2014. 20 березня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25303153.html>
22. Війна Росії проти Грузії. Як реакція Заходу заохотила Путіна напасти на Україну, *BBCNEWS Україна*, 2023 8 серпня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66422215>
23. В Одесі російський співак цинічно принизив пам'ять загиблих у пожежі: в мережі хвиля гніву. *Апостроф*. 2019. 9 грудня. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/accidents/2019-12-09/v-odesse-rossiyskiy-pevets-tsinichno-unizil-pamyat-pogibshih-v-pojare-v-seti-volna-gneva-video/182486>
24. Гай-Нижник Павло Війна на сході України: початок (чи відбулося вторгнення російських збройних сил і військ спеціального призначення у Донбасі?). Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки / авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ: «МП Леся», 2018. 435 с.
25. Горяшко Сергій П'ять років Болотній: як влада відреагувала на протести. *Російська служба BBC*. 2016. 10 грудня URL: <https://www.bbc.com/russian/features-38266529>
26. Гусев Гліб Західні дипломати не вірили, що ми вистроїмо. Олександр Турчинов розповідає як навесні-влітку 2014 року обійняв усі найвищі посади в Україні, заново будував владу і почав АТО. *Бабель*. 2021. 23

серпня.[URL:https://babel.ua/texts/68499-zahidni-diplomati-ne-virili-shcho-mi-vistojimo-oleksandr-turchinov-rozpovidaye-yak-navesni-vlitku-2014-roku-obiynyav-usi-nayvishchi-posadi-v-ukrajini-zanovo-buduvav-vladu-i-pochav-ato](https://babel.ua/texts/68499-zahidni-diplomati-ne-virili-shcho-mi-vistojimo-oleksandr-turchinov-rozpovidaye-yak-navesni-vlitku-2014-roku-obiynyav-usi-nayvishchi-posadi-v-ukrajini-zanovo-buduvav-vladu-i-pochav-ato)

27. GhoshSupriya Semibankirschina. *Alchetron*. 2022. 26 Nov. URL: <https://alchetron.com/Semibankirschina>
28. Грабовський Сергій Сталін і його головний конкурент: міф про «демона революції», 2012. 1 вересня. *Детектор Медіа*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6318/2012-09-01-stalin-i-yogo-golovnyy-konkurent-mif-pro-demonu-revoljutsii/>
29. Газова зброя Кремля: чи зможе ЄС дати відсіч енергетичному шантажу Путіна. *Радіо Свобода*. 2022. 6 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/haz-yeuropa-shantazh-rosiya-analytika/32020486.html>
30. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Консум, 2004. 432 с.
31. Демиденко Г. Г., Петришина О. В. Історія вчень про державу і право: підручник. Х. : Право, 2009. 256 с.
32. Дугин А. Основы геополитики Геополитическое будущее России. Москва: АРКТОГЕЯ-центр, 2000 г.
33. Дугин А. Четвёртая политическая теория. Москва, Амфора, 2009, 352 с.
34. Дугин А. Теория многополярного мира. Москва: Евразийское движение, 2013. 532 с.
35. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД: Навч. Посіб, Київ: Центр учбової літератури, 2011.
36. Дорошенко Костянтин «Русский мір» – ересь чи неонацизм? *Суспільне культура*. 2022. 31 березня. URL: <https://suspilne.media/222989-russkij-mir-eres-ci-neonacizm-rozbiraetsa-kostantin-dorosenko/>
37. Дімітров Петро Приховані сторінки історії Російської Православної Церкви, Сумський історичний портал, URL: <https://history.sumy.ua/methodical-materials/lecture-hall/9135-prykhovani-storinky-istorii-rosiiskoi-pravoslavnoi-tserkvy.html>

38. Dunlop John B. Aleksandr Dugin's Foundations of Geopolitics. (31 січня), *Stanford University*. 2004. URL: <https://tec.fsi.stanford.edu/docs/aleksandr-dugins-foundations-geopolitics>
39. Дугин Александр –біографія, новості, личная жизнь. *Штуки-дрюки*. URL: <https://stuki-druki.com/authors/dugin-alexandr-geljevich.php>
40. Два історичні дні 1991 року у Біловезькій пуці: міфи і реальність. *BBC News Україна*. 2016. 8 грудня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38234553>
41. Жарких Микола Життя і творчість Льва Гумільова. Київ, 2004
42. Жумахан Дарига Скорбота і розпач у Казахстані. Як почалося, відбувалося і чим закінчилося січневе повстання – погляд з Алмати. *Тексти*, 2022. 2 березня. URL: <https://texty.org.ua/articles/105510/sum-i-vidchaj-v-kazakhstani-dochogo-pryvely-protesty-poglyad-z-almaty/>
43. Захаров Андрій, Анастасія Лотарьова, Олеся Герасименко «Незабаром перелаштуєтесь». Як Росія закріплюється на окупованих українських територіях. *BBC NEWS Україна*. 2022. 29 квітня URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61277532>
44. Злобіна Тамара Про Алішера Моргенштерна, постпротест та перспективи громадських рухів. *Українська правда*. 2020. 13 грудня. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/12/13/243361/>
45. Зінаїда Гурська Війна на Дністрі: Рана глибиною в чверть століття, УКРІНФОМ ,02.03.2017, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2185989-vijna-na-dnistri-rana-glibinou-v-evert-stolitta.html>
46. Зовнішня політика Російської Федерації. URL: https://studies.in.ua/mvidn_seminar/1271-zovnshnya-poltika-rosyskoyi-federacyi.html
47. Залужний назвав герасимова сильним, підступним та непередбачуваним ворогом. *УКРІНФОМ*. 2023. 12 травня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3708536-zaluznij-nazvav-gerasimova-silnim-pidstupnim-ta-neperedbacuvanim-vorogom.html>

48. Кульчицький С. Російська революція 1917 року: Новий погляд. – Київ: Наш час, 2008. – 78 с.
49. Кульчицький Станіслав Рашизм vs ленінізм? Роздуми історика на переламі епох. / Інститут історії України НАН України. Київ, 2023. 32 с.
50. Кульчицький С. В.; Смолій В. А. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX—XX ст. Історичні нариси. Київ: «Наукова думка», 2002. 952 с.
51. Кульчицький Станіслав Як вожді більшовиків проривалися до влади. *Український тиждень*. 2017. 4 червня. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vozhdi-bilshovykiv-proryvalysia-do-vlady/>
52. Кефели И. Ф. Евразийский вектор глобальной геополитики. Санкт Петербург: Изд-во Политехн. ун-та, 2018. 277 с.
53. Куликов Константин Філософ Путіна пояснив, чому Росія має підтримувати ХАМАС, *Comments.ua*. 2023. 10 жовтня. URL: <https://politics.comments.ua/ua/news/foreign-policy/filosof-putina-poyasniv-chomu-rosiya-mae-pidtrimuvati-hamas-719212.html>
54. Карплюк Дзвенислава Вибухи житлових будинків: як Путін розпочав другу російсько-чеченську війну. *Главком*. 2020. 9 вересня. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/vibuhi-zhitlovih-budinkiv-yak-putin-rozpochav-drugu-rosiysko-chechensku-viynu-704209.html>
55. Калатур Анастасія Петренко Роман Під Москвою підірвали пропагандистку та дочку «ідеолога Путіна». *Українська правда*, 2022. 21 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/21/7364162/>
56. Крамар Олександр Як Путін повернув Росію на траєкторію пізнього СРСР. *Український Тиждень*. 2022. 20 квітня. URL: <https://tyzhden.ua/iak-putin-povernuv-rosiiu-na-traiektoriiu-piznoho-srsr/>
57. Кромф Ігор Повнометражні снаряди війни: як Росія використовує кінематограф у пропаганді. *Суспільне Культура*, 2022. 2 серпня. URL: <https://suspilne.media/culture/266695-povnometrazni-snaradi-vijni-ak-rosia-vikoristovue-kinematograf-u-propagandi/>

58. Козынкина Дарья «Ніколи знову» перетворилося на «можемо повторити»: як російський ринок ігор став рупором пропаганди. *MC.today*. 2022. 27 квітня. URL: <https://mc.today/uk/nikoli-znovu-peretvorilosya-na-mozhemo-povtoriti-yak-rosijskij-rinok-igor-stav-ruporom-propagandi/>
59. Казарян Сергій AtomicHeart – шматок російського неоімперіалізму у світі, *TelegrafDesign*. 2023. 2 лютого. URL: <https://telegraf.design/atomic-heart-shmatok-rosijskogo-neoimperializmu-u-sviti-videoigor/>
60. Кудрик Наталка Берлусконі та його вірність Путіну: чи не зашкодить старий друг Росії підтримці України, *Радіо Свобода*. 2022. 29 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pomer-berluskoni-soyuznyk-putina-italiya-rosiya/32456100.html>
61. Кригель Михайло, Халілов Рустем Фортеця Тузла. Як Путін провокував, а Кучма побачив у бінокль, що Україна – не Росія. *Українська правда*. 2023. 28 вересня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/09/28/7421696/>
62. Круковська Іванна, Яблучна Анна, Понеділок Наталія Як Росія захоплювала Крим? *Ukrainer*, 2023. 19 березня. URL: <https://ukrainer.net/rosia-krym/>
63. Карплюк Дзвенислава Вибухи житлових будинків: як Путін розпочав другу російсько-чеченську війну, *Главком*, 9 вересня, 2020, URL: <https://glavcom.ua/world/observe/vibuhi-zhitlovih-budinkiv-yak-putin-rozpochav-drugu-rosiysko-chechensku-viynu-704209.html>
64. Корнієнко Марія Радянське чи російське? Як Росія через символи повертається в СРСР, *BBC News Україна*, 6 листопада 2021, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59189005>
65. Юлія Кузьменко Вірменія не приїде до Москви на зустріч ОДКБ, *Суспільне Новини*, 5 грудня 2023, URL: <https://suspilne.media/632450-virmenia-ne-priide-do-moskvi-na-zustric-odkb/>
66. Криза неспроможності. *Український тиждень*. 2011. 13 червня. URL: <https://tyzhden.ua/kryza-nespromozhnosti/>

67. Кінець епохи Ле Пен? Ультраправі Франції обрали собі нового лідера замість «соратниці Путіна». *BBCNEWSУкраїна*. 2022. 5 листопада. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63528678>
68. Іванова Олександра Агент КДБ? Що дізналися у Швейцарії про патріарха Кирила. *DW*. 2023. 8 лютого. URL: <https://www.dw.com/uk/agent-kdb-so-same-diznalis-a-u-svejcarii-pro-patriarha-kirila/a-64635459>
69. Ідеолог «російського світу» та «мозок Путіна»: хто такий Олександр Дугін, про якого всі говорять. *Фокус*. 2022. 22 серпня. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/526303-ideolog-ruskogo-mira-i-mozg-putina-kto-takoy-aleksandr-dugin-pro-kotorogo-vse-govoryat>
70. LaruelleMarleneAlexanderDugin:RussianversionofEuropeanright-wingradicals? KENNAN INSTITUTE OCCASIONAL PAPER #294, TheKennanInstituteis a divisionoftheWoodrowWilsonInternationalCenterforScholars
71. Лук'янюк Володимир Другий термін президента Єльцина. *Цей день в історії*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0703P/>
72. Лозовенко Тетяна До Москви прибула делегація ХАМАС і представник Ірану. *Українська правда*, 2023. 26 жовтня. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2023/10/26/7425865/>
73. Леховіцер Даниїл Putin's Rasputins: Олександр Дугін, Юрій Ковальчук чи Іван Ільїн – хто стоїть за російським фашизмом? *Заборона*. 2022. 31 серпня. URL: <https://zaborona.com/oleksandr-dugin-yurij-kovalchuk-chy-ivan-ilyin-hto-stoyit-za-rosijskym-fashyzmom/>
74. Лашенко Олександр Мюнхенська промова Путіна – початок краху Росії?, *Радіо Свобода*, 10 лютого 2021, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/myunhenska-promova-putina/31095096.html>
75. Ленін Володимир Ілліч. *Енциклопедія історії України*, URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Lenin_V_I

- 76.Ленд-ліз для України підписано: яку зброю отримаємо та коли оплачувати.*DEFENSE EXPRESS*. 2022. 10 травня. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/lend_liz_dlja_ukrajini_pidpisano_jaku_zbroju_otrimajemo_ta_koli_oplachuvati-7294.html
- 77.Манн Р. В., Баранов Г. О.Корпоративізм у 1920–1930-х рр. в політиці та економіці в міжнародному контексті. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. Черкаси, 2021. № 62. С. 53-62.
- 78.MichaelRayVladimirPutin, PresidentofRussia, EncyclopædiaBritannica, 7 December 2023,URL: <https://www.britannica.com/biography/Vladimir-Putin>
- 79.МараєвВладлен Чому Маск помиляється і чим небезпечний його «мирний» план.*Погляди*.2022. 7 жовтня. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/mirnij-plan-maski-nebezpechnij-vidpovid-istorika-marayeva>
- 80.Марутян Рена Доктрина Герасимова: невоєнні методи вирішення міждержавних конфліктів. *MatrixDivergent*.2017. 2 жовтня. URL: <https://matrix-info.com/doktryna-gerasymova-nevoyenni-metody-vyrishennya-mizhderzhavnyh-konfliktiv/>
- 81.МайоровМаксим Право на свободу: Як Чечня шукала вихід із «пастки легітимності». *Історична правда*.2022. 10 листопада.URL:<https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/11/10/162023/>
- 82.Морфінов Сергій «Рашизм»: історія «російського фашизму»від теорій Дугіна до ідеології «Брата-2». *BBCNewsУкраїна*.2022. 1 жовтня. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-63072100>
- 83.Морфінов Сергій Як «улюблений філософ» Путіна Іван Ільїн допоміг йому виправдати війну проти України. *BBC NewsУкраїна*.2023. 6 вересня. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-66718021>
- 84.Михайлов Дмитро Від співпраці з РФ до продажу дитячого порно. З початку війни СБУ викрила 68 кліриків УПЦ МП. *Суспільне Новини*. 2023. 4 жовтня.URL:<https://suspilne.media/586931-vid-spivpraci-z-rf-do-prodazu-ditacogo-porno-z-pocatku-vijni-sbu-vikrila-68-klikiv-upc-mp/>

- 85.Маловер'ян Юрій Незлічені багатства РПЦ, *BBCNEWSУкраїна*. 2011. 30 серпня.
URL:https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/08/110830_russia_ortodox_church_az
- 86.МиленкоВолодимир, Хто з українських діячів співпрацював із Дугіним.*Главком*.2022. 21 серпня.URL: <https://glavcom.ua/country/politics/khto-iz-ukrajinskikh-dijachiv-spivpratsjuvav-z-duhinim-foto-869493.html>
- 87.Михайло Міщенко, Улюблений філософ Путіна.*Український Інтерес*.2023.9 квітня. URL: <https://uain.press/articles/1409067-1409067>
- 88.Марш на Рим. *Цей день в історії*.URL:<https://www.jnsm.com.ua/h/1030N/>
- 89.Моргенштерн Алишер—біографія, новости,личнаяжизнь.*Штуки-дрюки*.URL: <https://stuki-druki.com/authors/morgenshtern-pevec.php>
- 90.М'яка сила» Кремля в дії: як Росія експортує свій «культурний продукт» в Україну.*УКРІНФОРМ*.2021. 26 квітня.URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3235466-maka-sila-kremla-v-dii-ak-rosia-eksportue-svij-kulturnij-produkt-v-ukrainu.html>
- 91.Мюнхен-2007: 15 років тому Путін почав світовий біполярний розлад, *УКРІНФОРМ*,10.02.2022,URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3401293-munhen2007-15-rokiv-tomu-putin-pocav-svitovij-bipolarnij-rozlad.html>
- 92.«Мирні» переговори, розтягнуті на десятиліття: досвід Придністров'я, Осетії й Абхазії,*Український тиждень*,15 Лютого 2015,URL:<https://tyzhden.ua/myrni-perehovory-roztiahnuti-na-desiatylittia-dosvid-prydnistrov-ia-osetii-j-abkhazii/>
- 93.Невикорінене зло: Російська пропаганда продовжує діяти у Європі, *Детектор Медіа*. 2023. 4 жовтня. URL: <https://detector.media/infospace/article/217662/2023-10-04-nevykorinene-zlo-rosiyska-propaganda-prodovzhuie-diyaty-u-ievropi/>
- 94.Нагірний Карабах: 30 років протистояння (хронологія конфлікту). *Радіо Свобода*.2018. 27 лютого. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/29064079.html>
- 95.Орач Є.М.Історія політичних і правових вчень, Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2005. 560 с.
- 96.ОдінцоваАнастасія Рупор ненависті РФ до України. Помер Володимир Жириновський – найвідкритіший українофоб, ксенофоб і скандаліст країни-

агресора. *NewVoice*. 2022. 6 квітня. URL:<https://nv.ua/ukr/world/countries/pomer-volodimir-zhirinovskiy-foto-biografiya-sim-ya-lidera-ldpr-novini-rosiji-50216437.html>

97. Особливості PR-діяльності в області шоу бізнесу. URL:https://uareferat.com/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_PR-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%B2_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96_%D1%88%D0%BE%D1%83_%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%83
98. ОЛ. АНДРІЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНОГЕНЕЗ (ЧАСТИНА 2), Тексти, 2012-04-26, URL: https://texty.org.ua/archive-blogs/36003/UKRAJiNSKYJ_jeTNOGeNeZ_ChASTYNA_2-36003/
99. Поя Анастасія, Згадати все: яким був рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Українська правда. Життя*. 2023. 23 лютого URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/23/253014/>
100. Печерський Антон, Євген Букет Хронологія російсько-української війни: етапи відсічі вторгнення рф. *АрміяInform*. 2023. 24 лютого. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/24/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-etapy-vidsichi-vtorgnennya-rf/>
101. Полянська Яна Удар по Росії: інтереси Путіна і найманців «ПВК Вагнера» в Сирії. *Радіо Свобода*. 2018. 16 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29044259.html>
102. Полянська Яна, Серпневий путч 1991 року: як Україна використала шанс на Незалежність, *Радіо Свобода*, 19 серпня 2016, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27932236.html>
103. Пугач Марта Вони здали Крим. Поіменний список. Хто бився за Харківські угоди, які дозволили Росії почати окупацію. *Тексти*. 2016. 3 січня. URL: https://texty.org.ua/articles/65730/Vony_zdaly_Krym_Poimennyj_spysok_Khto_byvsa-65730/

104. ПушкінаВікторія Пропаганда в іграх: як геймдев допомагав створити російський фашизм. *HIGHLOAD*, URL: <https://highload.today/uk/propaganda-v-igrah-yak-gejmdev-dopomagav-stvoriti-rosijskij-fashizm/>
105. ПивоваровСергій, Євген СпірінВ Україні конституційна криза. Чи траплялися такі кризи в інших країнах? Ще б пак! Чимало й різні! Вони закінчувалися танками, відставкою парламенту, зміною суддів і навіть зреченням короля 3 листопада 2020, Бабель, URL: <https://babel.ua/texts/53929-v-ukrajini-konstituciyna-kriza-chi-traplyalisya-taki-krizi-v-inshih-krajinah-shche-b-pak-chimalo-y-rizni-voni-zakinchuvalisya-tankami-vidstavkoyu-parlamentu-zminoyu-suddiv-i-navit-zrechennyam-korolya>
106. Пивоваров Сергій Євген Спірін Дивується, що Московський патріархат за путіна? Для РПЦ це давня традиція. Згадуємо, як церква була слухняним інструментом монгольських ханів, російських царів і радянських генсеків. *Бабель*. 2023. 6 квітня. URL: <https://babel.ua/texts/92455-divuyetesya-shcho-moskovskiy-patriarhat-za-putina-dlya-rpc-ce-davnya-tradiciya-zgaduyemo-yak-cerkva-bula-sluhnyanim-instrumentom-mongolskih-haniv-rosiyskih-cariv-i-radyanskih-gensekiv>
107. Покотило Ольга. Росія обійшла Іран та Сирію за кількістю санкцій, впроваджених проти країни. *LB.ua*. 2022.7 березня. URL: https://lb.ua/world/2022/03/07/508452_rosiya_obiyshla_iran_siriyu.html
108. Прокопенко Семен, Геббельс – злий геній пропаганди. *WAS Популярні історії*. URL: <https://was.media/2022-06-21-gebbels-zlij-genij-propagandi/>
109. Прихід нацистів до влади. *Енциклопедія Голокосту*. 2019. 18 червня.. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/the-nazi-rise-to-power>
110. П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни. *BBCNEWS* Україна. 2018. 7 серпня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>
111. «Путін ще 20 років тому дав зрозуміти, що хоче захопити Україну». Саакашвілі написав листа до Times. *BBCNEWS* Україна. 2023. 19 липня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66242142>

112. Помер Гліб Павловський – ідеолог «путінізму» і технолог Януковича. BBCNEWS Україна. 2023. 27 лютого. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/czkyegr2jpo>
113. Про газові війни росії проти України розповів колишній топменеджер Газпрому. УКРІНФОРМ. 2022. 27 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3469077-pro-gazovi-vijni-rosii-proti-ukraini-rozpoviv-kolisnij-topmenedzer-gazpromu.html>
114. Риклін Олександр, Двадцять років Володимира Путіна в Росії. Проект «здувається». Радіо Свобода. 2019. 09 серпня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosija-putinskyj-projekt-zduvajetsia/30100176.html>
115. Раєвський Дмитро, Євген Спірін, Розробники Escape from Tarkov і War Thunder мовчать про війну та дружать із окупантами. Творці World of Tanks не квапляться йти з російського ринку. Ігрові компанії РФ і Білорусі намагаються догодити всім та зберегти прибутки, Бабель, 17 червня 2022, URL: <https://babel.ua/texts/80120-rozrobniki-escape-from-tarkov-i-war-thunder-movchat-pro-viynu-ta-druzhat-iz-okupantami-tvorci-world-of-tanks-ne-kvaplyatsya-yti-z-rosiyskogo-rinku-igrovi-kompaniji-rf-i-bilorusi-namagayutsya-dogoditi->
116. Раєвський Дмитро, Катерина Коберник У 1994 році росія вже намагалася захопити Крим – через сепаратиста Юрія Мєшкова. Усе змінила одна спецоперація СБУ на півострові. Переказуємо документалку «Суспільного» про ці події. Бабель. 2023. 29 червня. URL: <https://babel.ua/texts/95715-u-1994-roci-rosiya-vzhe-namagalasya-zahopiti-krim-cherez-separatista-yuriya-myeshkova-use-zminila-odna-specoperaciya-sbu-na-pivostrovi-perekazuyemo-dokumentalku-suspilnogo-pro-ci-podiji>
117. Ржеутська Лілія Чи можна притягнути ПВК «Вагнер» та Росію до відповідальності за злочини в Україні, країнах Африки, Сходу та Південної Америки. Zmina. 2023. 09 листопада. URL: <https://zmina.info/articles/chy-mozhna->

[prytyagnuty-pvk-vagner-ta-rosiyu-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-v-ukrayini-krayinah-afryky-shodu-ta-pivdennoyi-ameryky/](#)

118. РатнакарНаліні Чому всі росіяни мають нести відповідальність за війну в Україні. *Ukrainer*. 2022.1 травня. URL: <https://ukrainer.net/vidpovidalnist-rosiyan/>
119. ResisAibertVladimirLeninprimeministerofSovietUnion, Britanica,17 листопада 2023 року,URL:<https://www.britannica.com/biography/Vladimir-Lenin>
120. «Російські деди – за Гітлера»: як теоретик російського фашизму став ідеологом путінського режиму.*Історія для дорослих*. 5 канал.2022. 2.лютого. URL:<https://www.5.ua/suspilstvo/rosiiski-diedy-za-hitlera-abo-yak-teoretyk-rosiiskoho-fashyzmu-stav-ideolohom-putinskoho-rezhymu-267002.html>
121. «Русский мир», безмістовний і нещадний. *Радіо Свобода*.2015. 22 лютого.URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26861980.html>
122. Російський дефолт, *Цей день в історії*.URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0817N/>
123. Російська православна церква за кордоном об'єдналася з Російською православною церквою Московського патріархату.*Радіо Свобода*.2007. 17 травня.URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/963883.html>
124. Релігія ворожнечі та ненависті: як РПЦ стала департаментом військової пропаганди РФ. *Інформаційний портал Freedom*. 2023. 29 вересня.URL:<https://uatv.ua/uk/religiya-vorozhnechi-ta-nenavysti-yak-rpts-stala-departmentom-vijskovoyi-propagandy-rf/>
125. Російський шоу-бізнес.URL: http://ni.biz.ua/4/4_12/4_12796_shou-biznes-kak-predprinimatelstvo-i-kak-chast-massovoy-kulturi.html
126. Російський шоу-бізнес на службі Кремля став знаряддям окупації. *Інформаційний*. 2020. 15 листопада. URL:<https://sprotyv.info/analitica/rossijskij-shou-biznes-na-sluzhbe-kremlya-stal-orudiem-okkupacii/>
127. Репресії, цензура і знищення державності: кремлівські пропагандисти розповіли, що планують зробити з Україною.*Еспресо*.2022. 4 квітня.URL: <https://espresso.tv/represii-tsenzura-i-znishchennya-derzhavnosti-v-statti-na-rosiyskomu-derzhsayti-rozpovili-shcho-planuyut-zrobiti-z-ukrainoyu>

128. Снайдер Тімоті Шлях до Несвободи: Росія, Європа, Америка\ перекл з англ. Г Герасим. Львів: Човен, 2020. 100.
129. Snyder Timothy Ivan Ilyin, Putin's Philosopher of Russian Fascism/ The New York Review. 2018. 16 march. URL: <https://www.nybooks.com/online/2018/03/16/ivan-ilyin-putins-philosopher-of-russian-fascism/>
130. Снайдер Тімоті Шизофашизм Росії: єдиний вихід для РФ – програти війну проти України. *LIGA.NET*. 2023. 9 червня. URL: <https://www.liga.net/politics/opinion/shizofashizm-rossii-edinstvennyy-vygod-dlya-rf-proigrat-voynu-protiv-ukrainy>
131. Снайдер Тімоті Росія – це фашистська держава. Якщо Україна не переможе, нас очікують десятиліття темряви. *Тексти*. 2022. 20 травня. URL: <https://texty.org.ua/fragments/106742/rosiya-ce-fashystska-derzhava-yaksho-ukrayina-ne-peremozhe-nas-ochikuye-desyatylittya-temryavy-timoti-snajder/>
132. Снайдер Тімоті Чому світ потребує української перемоги. *Тексти*, 2023. 25 січня. URL: <https://texty.org.ua/fragments/108797/chomu-svit-potrebuye-ukrayinskoji-peremohy-timoti-snajder/>
133. Смирнов Петро Розп'яті хлопчики Гітлера: як світ карав нацистських пропагандистів. *Zmina*. 2022. 4 березня. URL: <https://zmina.info/articles/roziptyati-hlopyky-gitlera-yak-svit-karav-naczystskyh-propagandystiv/>
134. Склокін Володимир Ідеологи війни: Проханов. *Україна Модерна міжнародний інтелектуальний часопис*. 2023. 24 квітня. URL: <https://uamoderna.com/blogy/ideolohy-viyny-prokhanov/>
135. Сидорук Аркадій Серпневий заколот 1991-го: очима свідка. *Український тиждень*. 2011. 19 серпня. URL: <https://tyzhden.ua/serpnevij-zakolot-1991-ho-ochyma-cvidka/>
136. Сатпаєв Микола Татарстан: Геть від Москви по-казанськи. *Український інтерес*. 2023. 30 серпня. URL: <https://uain.press/articles/tatarstan-get-vid-moskvi-po-kazanski-202534>

137. СокирчукНаталія, Війна в Україні. Шлях Кадирова. *Главком*. 2022. 22 березня. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/viyna-v-ukrajini-yaku-rol-putin-vidviv-kadirovu-ta-chechni--832073.html>
138. Самусь Михайло, Сидоренко Сергій Ще не окупація, але інтервенція: які наслідки матиме введення військ РФ у Казахстан. *Європейська правда*. 2022. 8 січня. URL:<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/01/8/7132332/>
139. СердюкВладислав Шредер, Фійон, Кнайсль. Як Путін купує собі друзів: дев'ять прикладів.*LIGA.net*. 2021. 9 липня. URL: <https://www.liga.net/ua/world/articles/shreder-fiyon-knaysl-kak-putin-pokupaet-sebe-druzey-devyat-primerov>
140. Соловей Ігор Вибори в Росії: театр двох акторів.*BBCNewsУкраїна*. 2011. 19 травня, URL:https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/05/110519_putin_medvedyev_election_sd
141. Терлецька І. В. Сучасна російська історіографія партійно–державної номенклатури періоду сталінізму. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 84. С. 17-23.
142. Терещук Галина, 75 років тому на псевдособорі у Львові Сталін ліквідував Українську греко-католицьку церкву. Хроніка «невдалої імпрези». *Радіо Свобода*. 2021. 8 березня. <https://www.radiosvoboda.org/a/pidpillya-psevdosobor-likvidatsiya-uhkc/31135399.html>
143. Таранюк Ірена, Енн Еплбаум: Путін пропонує лише продовження війни.*BBC NEWS Україна*. 20227 вересня. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-62796829>
144. Ташевський Сергій, Іван Ільїн. Улюблений філософ Путіна і війна. *Радіо Свобода*.2022. 19 липня.URL:<https://www.severreal.org/a/ivan-ilin-lyubimyuu-filosof-putina/31943204.html>
145. ТемурКігурадзе, Річниця "Революції троянд" у Грузії: тихий ювілей, *BBCNEWS Україна*, 24 листопада 2013, URL:https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131124_georgia_rose_revolution_anniversary_yg

146. Трагедія «Норд-Осту», Останній Бастіон, 27.10.2022, URL: https://bastion.tv/tragediya-nord-ostu_n37902
147. Умланд Андреас. Війну росії проти України підтримують псевдоінтелектуали. Вони сповідують прокремлівські ідеї та радикальне неприйняття сучасного ліберального світу. *IPress*, 2022.02 листопада, URL: http://ipress.ua/articles/viynu_rosii_proty_ukrainy_pidtrymuyut_psevdointelektualy_vony_spoviduyut_prokremlivski_idei_ta_radykalne_nepriynyattya_suchasnogo_liberalnogo_svitu_andreas_umland_335488.html
148. У Росії продовжили президентський термін до шести років. *VoiceAmerica*. 2008. 22 грудня. URL: <https://www.holosameryky.com/a/a-49-2008-12-22-voa6-86910632/223097.html>
149. «Україну створив Ленін» та інші шедеври думки з прес-конференції Володимира Путіна. *Inform@tor.ua*. 2021. 23 грудня. URL: <https://informer.ua/uk/ukrajinu-stvoriv-lenin-ta-inshi-shedevri-dumki-z-pres-konferenciji-volodimira-putina>
150. UnitedStatesRelationswithRussia: AftertheColdWar. Chronology Office oftheHistorian. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/fs/85962.htm>
151. Фесик Олеся Зовнішньополітичні інструменти «геостратегії реваншу» Російської Федерації. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 1. С. 23-29. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvckrc>
152. Формула успішного телебачення від Геббельса: 75% - розважайлівка, 25% - пропаганда. *Історична правда*, 2010. 29 листопада. URL: https://www.istpravda.com.ua/digest/4cf3bbe01eab8/_2018_1_6
153. Чопа ВікторЮвілей «чорного жовтня-93», або Ще раз про те, що Україна – не Росія. *УКРІНФОРМ*. 2018. 4 жовтня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2551786-uvilej-cornogo-zovtna93-abo-se-raz-pro-te-so-ukraina-ne-rosia.html>
154. Хотин Ростислав «Русский мир», «победобесіє», «рашизм». За які ідеології Кремль воює в Україні? *Радіо Свобода*. 2022. 5 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-viyna-ruskiy-mir-pobedobesiye-rashyzm/31835603.html>

155. Хоменко Святослав ЄАЕС: новий Союз на пострадянському просторі.*BBCNEWSУкраїна*.2015. 1 січня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/01/141231_eaeu_sx
156. Хоменко Святослав, Анастасія Голубєва Путін назвав росіян і українців одним народом. Історики пояснюють, чи це так.*BBCNEWSУкраїна*.2020. 22 лютого.URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51596469>
157. ХАМАС: як він виник, прийшов до влади і пов'язаний з Росією та Іраном.*BBCNEWSУкраїна*.2023. 10 жовтня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cekm3zeveddo>
158. Харківська наступальна операція: як це було.*АрміяInform*.2023.8 березня. URL:<https://www.armyfm.com.ua/ua/harkivska-strategichna-nastupalna-operaciya-yak-ce-bulo/>
159. Шифрін Михайло «Барон Врангель Обережний авантюрист».Кримінальна Україна2010. 23 листопада. URL: <https://cripo.com.ua/persons/?p=104667/>
160. Шумило Сергій Фальшиві «пророцтва» як виправдання війни: сектантські містифікації московського патріарха Кирила. *Радіо Свобода*.2022. 7 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/falsyfikatsiyi-patriarkha-kyryla-teolohiya-viyny/32118062.html>
161. Шумило Сергій «Православний шахідизм» та неоязичницька теологія війни московського патріарха Кирила. *Радіо Свобода*.2022. 28 вересня.URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/kyrylo-hundyayev-russkyu-myr-ideolohiya-viyny/32054793.html>
162. ШурхалоДмитро100-річчя НЕПу: як більшовики уклали «брестський мир із селянами». *Радіо Свобода*, 2021. 5 квітня.URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/nep-nova-eknomichna-polityka-bilshovykiv/31187916.html>
163. Штогрін Ірина Підписання Мінських угод: пастка для України чи механізм стримування Росії?*Радіо Свобода*.2019. 5 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30146733.html>

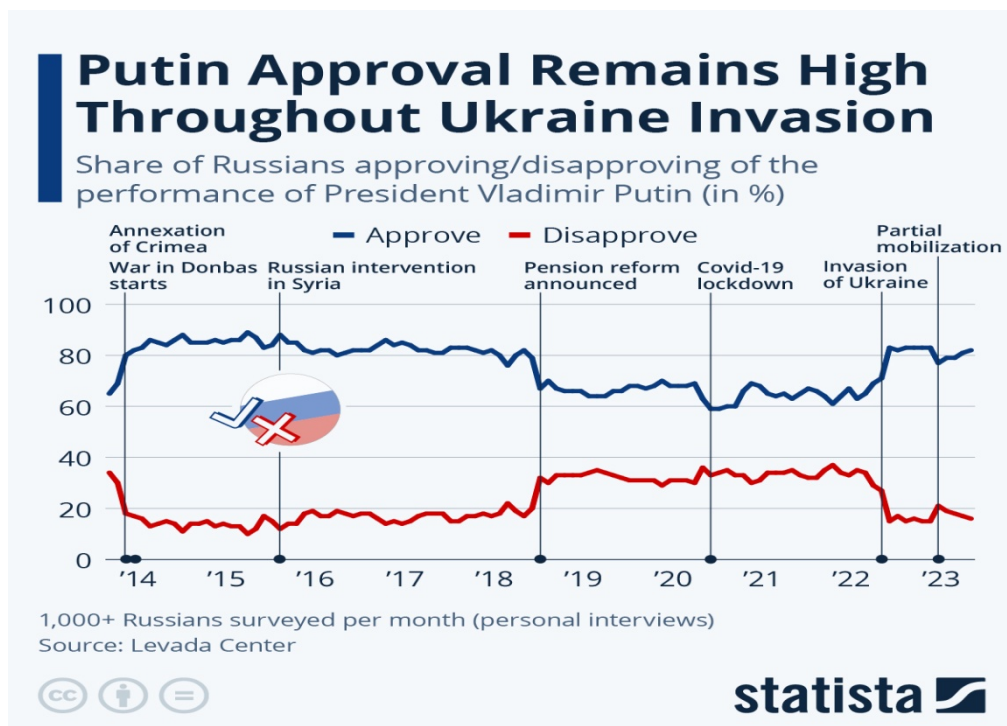
164. Що таке рашизм і чому ця ідеологія так властива Росії? *VisitUkrainetoday*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1794/what-is-rashism-and-why-is-this-ideology-so-peculiar-to-russia>
165. Шоу-бізнес як частина масової культури. URL: http://4ua.co.ua/marketing/vb3ac68b4c53b88421216d27_0.html
166. Яблучна Анна Що варто знати про так звану УПЦ МП. *Ukrainer*. 2022. 6 листопада. URL: <https://ukrainer.net/upts-mp/>
167. Янковський Олександр, Олена Бадюк «Уже роздають повістки»: як Росія мобілізує українських громадян на окупованих територіях. *Радіо Свобода*. 2023. 18 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-rosiyska-mobilizatsiya-v-okupatsiyi-viyna-rosiya-ukrayina/32641532.html>
168. Яхно Олеся ЗМІ Росії паплюжать Євромайдан підтасованими відеокадрами. *Радіо Свобода*. 2014. 29 грудня URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26768262.html>
169. Ярмоленко Олексій, Євген Спирін 29 років тому Росія змусила Молдову заморозити війну у Придністров'ї. Відтоді Кишинів живе з окупованою територією, підтримує з нею економічні та соціальні зв'язки. А почалося все через мову та російську армію. *Бабель*. 2021. 1 серпня. URL: <https://babel.ua/texts/67542-29-rokiv-tomu-rosiya-zmusila-moldovu-zamoroziti-viynu-u-pridnistrov-ji-vidtodi-kishiniv-zhive-z-okupovanoyu-teritoriyeyu-pidtrimuye-z-neyu-ekonomichni-ta-socialni-zv-yazki-a-pochalosya-vse-cherez-movu>
170. Ярмоленко Олексій, Євген Спирін Через 13 років після війни Грузія змогла довести факт російської агресії в суді. Чому Абхазія та Південна Осетія конфліктували з грузинами та як Росія (майже) уникла покарання. *Бабель*. 2021. 22 березня. URL: <https://babel.ua/texts/61110-cherez-13-rokiv-pislya-viyni-gruziya-zmogla-dovesti-fakt-rosiyskoji-agresiji-v-sudi-chomu-abhaziya-ta-pivdenna-osetiya-konfliktuvali-z-gruzinami-ta-yak-rosiya-mayzhe-unikla-pokarannya>
171. Ярмоленко Олексій, Сергій Пивоваров путін часто цитує філософа Ільїна та генерала Денікіна. Обидва заперечували незалежність України і виступали за диктаторське правління. Ось як вони майже століття тому описували сучасну

- росію. *Бабель*.2022. 6 квітня.URL:<https://babel.ua/texts/77596-putin-chasto-cituye-filosofa-iljina-ta-general-a-denikina-obidva-zaperechuvali-nezalezhnist-ukrajini-i-vistupali-za-diktatorske-pravlinnya-os-yak-voni-mayzhe-stolittya-tomu-opisuvali-suchasnu-rosiyu>
172. ЯкубоваЛариса Іван Ільїн. Патріарх російського фашизму. *Український тиждень*. 2022. 19 липня. URL: <https://tyzhden.ua/ivan-ilin-patriarkh-rosijskoho-fashyzmu/>
173. ЯрмошукТетяна, «Шокова» пострадянська економіка лишилася без батька, *Радіо Свобода*,16 грудня 2009, URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/1905999.html>
174. Як Росія виправдовувала й пояснювала вторгнення в Україну впродовж року повномасштабної війни, *Главком*,25 лютого 2023, URL:<https://glavcom.ua/digest/jak-rosija-vipravdovuvala-j-pojasnjuvala-vtorhnennja-v-ukrajinu-vprodovzh-roku-povnomasshtabnoji-vijni-910860.html>
175. Як починалась перша Чеченська війна 22 роки тому.*Нромадске*.2016. 12 грудня.URL:<https://hromadske.ua/posts/persha-chechenska-viina-22-roki>
176. Як російська пропаганда змогла обдурити авторитетних науковців та експертів Європи.*Європейська правда*.2023. 31 травня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/05/31/7162733/>
177. 1918 - декрет про «червоний терор».Український інститут національної пам'яті.URL:<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/5/1918-dekret-pro-chervonyy-teror>
178. 80 років тому Сталін створив Московський патріархат та відновив діяльність РПЦ під своїм началом. *Mukachevo.net*.2023. 5 вересня. , URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/5567375>
179. 2022 - початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну. *Український інститут національної пам'яті*.URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyutyu/24/2022-pochatok-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rf-v-ukrayinu>

ДОДАТКИ

Додаток А

Підтримки дії в. путіна на міжнародній арені 2014-2023, Statista

Додаток В

Підтримка росіян на рейтинг в.путіна 1999-2023, Левада Центр

Figure 4. Vladimir Putin's Approval Rating, 1999-2023

